

ΤΙΜΗ ΔΡΑΧ. ΠΕΝΤΕ

ΡΥΘΜΟΣ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ ΤΕΥΧΗ

ΒΓΑΙΝΕΙ ΣΤΙΣ 15 ΤΟΥ ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ:

ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΜΠΑΡΑΣ

ΝΙΚΟΣ ΣΑΝΤΟΡΙΝΑΙΟΣ

ΣΟΦΙΑ ΜΑΥΡΟΕΙΔΗ ΠΑΠΑΔΑΚΗ

Μ. ΒΑΣΕΑΣ

Α. ΡΑΖΕΛΟΣ

ΕΓΛΑΡΑ ΠΟΕ

ΠΕΤΡΟΣ ΣΠΑΝΑΩΝΙΔΗΣ

ΑΝΤΩΝΗΣ ΓΙΑΛΟΥΡΗΣ

Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑΣ

Α. ΠΗΝΙΑΤΟΓΛΟΥ

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ Κ.Α.Π.

Ειδύλλιο (ποίημα)

Λουλούδια στο 'Υπερφω (διήγημα)

Παράταιρα Τραγούδια

Ξανακύλισμα (ποίημα)

Πώς φαντάζομαι ένα 'Ελλην. Περιοδικό Τέχνης

Στο λαγκάδι της Βούρας (ποίημα)

Ούλαλούμ. Μεταφρ. Γ. Μουρέλος

Καθρεφτίσματα. Σε μιάν άκρη τής Μακεδονίας

Γεώργιος Βιζυηνός. ('Ο άνθρωπος και τὸ ἔργο του).

Στο νησί του Προβλεγγίου

Τὸ Θέατρο. Α. Λενορμάν 'Ασία, 'Η 'Ομηρικὴ ἔορτή

ΠΕΙΡΑΙΑΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΔΕΥΤΕΡΗ - ΤΕΥΧΟΣ 2

ΟΚΤΩΒΡΗΣ 1933

ΡΥΘΜΟΣ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ ΤΕΥΧΗ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ

ΠΕΙΡΑΙΑΣ

ΕΚΔΟΤΗΣ: Π. Σ. ΒΑΡΒΑΡΕΣΟΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ 37 - ΠΕΙΡΑΙΑΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ:	{	ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: Χρονιάτικη Δραχ. 50	
		Εξάμηνη " 30	
		ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ: Μόνο Χρονιάτικη	Για την Τουρκία: Μία Λίρα
			Για την Αμερική: Δολ. 1

*Επιστολές: Περιοδικό Ρυθμός Σωκράτους 37.

Εμβάσματα: Στο όνομα του εκδότη Π. Σ. ΒΑΡΒΑΡΕΣΟΥ

Λίγα αντίτυπα έμειναν από τη Συλλογή Διηγημάτων

ΗΡΩΕΣ ΧΩΡΙΣ ΠΑΘΟΥΣ ΤΟΥ Σ. ΧΟΝΔΡΟΠΟΥΛΟΥ

Έχουν συγκεντρωθεί στο κατάστημα του εκδότη κ. Π. Βαρβαρέσου Σωκράτους 37 (Πειραιεύς) και πωλούνται με έκπτωση 20 ο/ο δραχ. 12.—

Για τους συνδρομητές του «ΡΥΘΜΟΥ» με έκπτωση 30 ο/ο Δραχ. 10.—

ΕΙΔΥΛΛΙΟ

Ἄποψε με τὴν ὄρεξή της
δὲν τρώγει. Στέκει, ἀναμασσᾶ...
Ἄπο τὰ στρείδια, τὰ μισὰ
τ' ἄφησε, οὐδ' ἤπιε τὸ κρασί της.

Σὰν τὴν ἀγγίξη στὰ μαλλιά
τρέμει, ἢ στὰ γόνατα, μὰ ἀκόμα
—νὰ μὴ μυρίσουν ξένο στόμα—
πιότερο τρέμει τὰ φιλιὰ!

Ἡ γαρδένια μοσκομυρίζει
στὰ φλυτσάνια τὰ χρυσαφιά.
Ἦ, μὰ ἀπ' τοὺς δυὸ τους ποιὸν πλουτί-παιδί τῶν δεκαοχτῶ χρονῶ,
τὸ ξέρει, τέτοια συντροφιά...

(ζεῖ πού πρόσμενε ἀπ' τὸ δειλινὸ
πάνω ἀκκουμπώντας στὸν καθρέφτη.)
Μόνο ὁ πικρὸς καημὸς του πέφτει
πάνω σ' αὐτὸ, τὸ ἀντικρινὸ

Τηνὲ ρωτᾶ, τὴνὲ μαλλώνει
—κ' εἶναι τὰ πάντα παρακάλια.—
Ἄφαιρεμένη, ὡς νᾶναι μόνη,
τὲ ἄτεχνα δάχτυλα μελώνει
μὲ τ' ἀκριβὰ τὰ πορτοκάλια...

Μὰ ἔρωτας μ' ἄλλους, πυρετὸς
ἄς τὴνὲ δένει κι' ἀπιστία...
Ἔχει τὴ χάρη του κι' αὐτὸς:
μ' αὐτὸν τὴ δένει ἡ ἁμαρτία...

Καὶ στέκει, καὶ τὴν περιτρέχει
μὲ ἄκραν ἀφή τὴνὲ φιλεῖ,
μὰ ἀκόμα πιότερο, τὴν ἔχει
στὴ μνήμη μέσα—πού ἀνελεῖ
κι' ἄχ! νὰ φυλάξη δὲ βολεῖ...

Κι' ὅμως...σὰν, κάθε τόσο, σέρνει
ὁ ἀγέρας φῶτα καὶ βροχή
ἀπ' ἔξω,—σὰν ὁ νοῦς του φέρνει
τὴ νύχτα πού εἶναι στὴν ἀρχή,
καὶ ἄλλη βδομάδα μοναχή,

τοὺς δυὸ κροτάφους της νὰ κλείση
τὸν πιάνει μῖσος ξαφνικὸ—
σὰν ὄργανο σπαραχτικὸ
μὲ τὰ χέρια νὰ τὴ ζουλήση.

ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

ΛΟΥΛΟΥΔΙΑ ΣΤΟ ΥΠΕΡΩΟ

Στὸ τέταρτο πάτωμα, μπροστὰ στὴν πόρτα τοῦ ὑπερώου τῆς «Νέας Σκηνῆς»:

— Εἶναι νορῆς ἀκόμα παιδί μου. Ἀκόμα δὲν ἀναψαν τὰ φῶτα. Τί θὰ κάνεις ἀπὸ τώρα; Ἐφτάμιση μόλις χτύπησε. Τὸ ὑπερῶο θ' ἀνοιξε στὶς ὀχτῶ.

Τὸ παιδί δὲν ἤθελε ν' ἀκούσει.

— Ἀφῆσέ με, σὲ παρακαλῶ. Θέλω νὰ κάτσω ἐκεῖ πού μ' ἀρέσει. Στὶς ὀχτῶ θὰ πιάσουνε τὶς καλὲς θέσεις. Νά, πάρε καὶ μιὰ ἐφημερίδα κι' ἄσε με.

— Θὰ κάτσεις σκοτεινά. Δὲ θ' ἀνάψω ἀπὸ τώρα τὰ φῶτα.

— Θὰ κάτσω σκοτεινά.

* *

Τὸ παιδί—ὁ νέος καλλίτερα νὰ λέμε, γιατί ἦτανε ἓνα εἰκοσάχρονο παιδί πού καλοφοροῦσε ἀκόμη, ἔστω καὶ τριμμένο λιγάκι, τὸ πανωφόρι τῆς ἐφηβίας—ὁ νέος λοιπόν, προχώρησε ψηλαφητὰ στὸ πέταλο τοῦ ὑπερώου πού τοῦ ἦτανε ἀπ' ἄλλες φορὲς ἀρκετὰ γνωστὴ ἢ τοπογραφία του γιὰ νὰ ταξιδεύει καὶ μὲ σκοτάδι σ' αὐτὴν—ὁ νέος λοιπόν, βρῆκε τὴ θέση του καὶ κάθησε, ὀπλισμένος μ' ὄλη τὴν ὑπομονὴ πού χρειάζονταν γιὰ τὴν ἔλευση τοῦ φωτός—τὰ θέατρα ἔχουν ἀνατολὲς ἀντιστρόφως ἀνάλογες μὲ τὶς ἀνατολὲς τοῦ ἡλίου—καὶ γιὰ τὸ ἀνοιγμα τῆς σκηνῆς, πού θὰ γινόταν ἀκριβῶς μετὰ δυὸ βραδυνκίνητες παχύσαρκες ὥρες.

Ἐρριξε μιὰ ματιὰ κάτω στὴ σάλλα. Ἦτανε σκοτεινά. Κ' ἡ ματιὰ του αὐτὴ κατέβηκε δύσκολη καὶ ἀργή, μὲ πολλοὺς σταθμοὺς καὶ λοξοδρομίες, σὰ νάπερτε ἓνα τόσο δὲ φτερουδάκι, ἀπ' τὸ ὑπερῶο στὴ σάλλα, ἓνα τόσο δὲ φτερουδάκι χαζὸ, βαγαπόντικο καὶ περὶεργο, πού ἐννοοῦσε νὰ σεργιανίσει τὰ πάντα πρὶν φτάσει στὸ τέρμα τῆς σιγανῆς πτώσης.

Ἐνα φῶς ἀνοιξε κάτω στὴ σάλλα, ἓνα φῶς σὲ μιὰ γωνιά, ἐτοιμοθάνατο, πού κολυμποῦσε ἀπελπισμένα μέσα στὴ θάλασσα τοῦ σκοταδιοῦ. Σὲ λίγο κάτι ἄλλα μικρὰ τρέξαν σὲ βοήθεια. Ἡ σκηνὴ ἄρχισε νὰ φιλτράρει ἀπ' τὶς ἄκρες τῆς αὐλαίας λίγο φῶς «ἐν λιποταξίᾳ» κι' ἡ σάλα μὲ σειρὲς τὰ καθίσματα ξεχώρισε κάτω σὰ μεγάλο κοιμισμένο στρατόπεδο.

Ἐτσι καθὼς ὁ πρῶτος κάτοικος τοῦ ὑπερώου ἐκοίταζε, φαντάσθηκε πὼς καθένα ἀπ' αὐτὰ τὰ ἀναισθητὰ καθίσματα τοῦ πετοῦσε καὶ τὴν ἀναιδέστατη φράση: Κύριε, ἄδικα περιμένετε, δὲν θ' ἀρχίσει ἀπόψε ἡ παράσταση.

Ἐτοιμαζότανε ν' ἀπαντήσῃ κατάλληλα καὶ νὰ φτύσει μάλιστα πρὸς τὰ κάτω «ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς»—αὐτὴ ἡ ἐπιθυμία τοῦ ἦρθε πολὺ ζωνορῆ—ὅταν, ἀπ' τὴ σκηνὴ μέσα, ἀκούστηκε ἓνας θόρυβος πού ἔδινε τὴν ἀπάντησιν κι' ἔβαζε τὰ πράγματα στὴ θέση τους. Ὁ θόρυβος ἀφοροῦσε καὶ τὰ πράγματα τῆς σκηνῆς πού ἔμπαιναν κι' αὐτὰ

στὴ θέση τους, πού ἐννοοῦσαν νὰ πειθαρχήσουν ἀφοῦ κάνουν τὸν πιὸ ἄιακτο θόρυβο, τὴν ἀδιοργάνωτη ὀχλαγωγία πού κάνουν οἱ φοιτητὲς πρὶν ὁ καθηγητὴς ἔμπει στὴν τάξη. Κάτι καρφώματα—ντροῦκ! τὸ πέσιμο τοῦ σφυριοῦ στὰ ξύλα, κάτι φωνῆς ὕστερα: «.. Τὸ πρῶτο πανῶ λίγο πιὸ μέσα... ἐδῶ λείπουνε τρεῖς ἀμποῦλες κόκκινες... δὲν προσέχεις ποτέ σου ἐσύ... δοκιμᾶστε ἂν χτυπᾶ τὸ κουδοῦνι τοῦ τηλεφώνου...» καὶ ἐπὶ τέλους νά, τὰ φῶτα τοῦ ὑπερώου ἀναψαν σὺν ὥραϊα νεανικὴ ἔκπληξη!

Ὁ ὑπάλληλος τοῦ θεάτρου, ἐκεῖνος πού τὸν ἄφησε νὰ μπεῖ πέρνοντας τὴν ἐφημερίδα, τὸν κοίταξε ἀντίκρου ἀπ' τὴν εἴσοδο καὶ χαμογέλασε. Σὰ νάλεγε τὸ χαμόγελό του: «Ἐ! παλληκάρι μου, ὅλα ἔρχονται σ' αὐτὸν τὸν κόσμο, μόνο πού θέλουν τὴν ὥρα τους...»

Ἀκριβῶς ἐκείνη τὴ στιγμὴ μπῆκε στὸ ὑπερῶο μιὰ νέα γυναίκα. Ἐνα κορίτσι φιλόλιγνο μὲ τὸ σκουφάκι του, πού—μὴ χειρότερα—σὰ νὰ μὴν ἦτανε ὅλα τὰ καθίσματα δικὰ του, ἦρθε καὶ κάθησε σχεδὸν πλαίι του. Ὑστερα, πίσω τῆς μπῆκαν τρεῖς ἄλλοι καὶ κατόπι ἄλλοι πολλοὶ γιὰ νὰ καλύψουνε τὴν ἀμηχανία τοῦ κοριτσιοῦ νὰ κάθεται πλαίι του καὶ τὴν ἀπορία τῆ δική του νὰ τὴ βλέπει,

Καὶ τώρα ὀρίστε μας, ὀρίστε ἀπροσεξίες!

Ἐπιασε νὰ βγάλει τὸ σκουφάκι τῆς καὶ νὰ τ' ἀφίσει μπροστὰ τῆς, στὴν ἄκρη τοῦ παραπέτου, πῆγε νὰ τινάξει τὸ κεφάλι τῆς σὺν εὐχαριστημένο ζῶο καὶ νὰ τουφάρε μὲ τὰ δάχτυλα τὰ μαλλιά τῆς... Ὅριστε ἀπροσεξίες! σκούνηξε μὲ τὸν ἀγκῶνα τῆς τὸ σκουφάκι καὶ τῶρριξε στὴ σάλλα... Οἱ ἀντικρῦνοι γέλασαν βλέποντας τὸ ταλαίπωρο σκουφάκι νὰ πέφτει καὶ νὰ κάθεται σ' ἓνα βελουδένιο κάθισμα τῆς πλατείας, ἓνας μάλιστα πέταξε καὶ μιὰ ἐξυπνάδα: «Τὸ κεφάλι τῆς εἶναι στὴ σάλλα, εἶπε, γι' αὐτὸ καὶ τὴν ἄφησε...»

Τὸ κορίτσι κοίταξε ἀπὸ πάνω, ὅπως θάκανε ἂν ἦταν σὲ βαπόρι καὶ τὸ σκουφί τῆς ἔπερτε στὴ θάλασσα. Ἐγινε κατακόκκινο. Ὁ νέος σηκώθηκε.

— Πάγω νὰ τὸ φέρω, εἶπε.

Σὲ λίγο τὸν εἶδανε νὰ τρέχει, ν' ἀρπάζει τὸ μικρούτσικο πραγματάκι πού στρώθηκε σὲ μιὰ καλὴ ἔδρα τῆς πλατείας χωρὶς εἰσητήριο καὶ νὰ γυρίζει πάλι τρεχάτος.

— Εὐχαριστῶ, εἶπε τὸ κορίτσι κι' ἀφοῦ βόλεψε προσεχτικὰ καὶ σίγουρα τὸ σκουφάκι του, κοίταξε γιὰ μιὰ στιγμὴ τὴ μοναδικὴ θέση πού τοὺς χωρίζε:

— Ἐλάτε ἐσεῖς, γιὰ νὰ μὴν ἔρθει κανένας ἄλλος καὶ μᾶς χωρίσει.

Πάνω κάτω τὸ ἴδιο εἶχε σκεφθεῖ κι' ἐκεῖνος. Μεταπολίστηκε νοιώθοντας τὴν καινούργια του θέση πιὸ ζεστὴ κι' ἀναπαυτικότερη.. Ἐπὶ τέλους θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κανεὶς καὶ δυὸ λόγια ὡς πού ν' ἀρχίσει ἡ παράσταση. Ἄρχισε τὸ κορίτσι:

— Εἶναι τίποτε καλὸ αὐτὸ πού παίζον ἀπόψε;

— Θὰ δοῦμε. Οἱ πρωινὲς ἐφημερίδες ἔγραφαν πὼς ἔχτες τὸ βράδι χάλασε κόσμος. Στὶς βραδινὲς διάβασα πὼς ὅλη ἡ πλατεία πιάστηκε ἀπὸ νορῆς γι' ἀπόψε.

— Ἄ, ἔτσι; τίς διαβάσετε ὅλες τὶς ἐφημερίδες ἐσεῖς;

— Τὶς διαβάζω. Τὶς διαβάζω καὶ τίς πουλῶ. Εἶμαι ἐφημεριδο-

πώλης.

— Βγαίνουν λεφτά από εφημερίδες, τὰ βγάζεις πέρα ;

— Μιά χαρά. Τὴν ἔμαθα βλέπεις τὴ δουλειά. Πελατεία ῥολοῦ. Πρέπει νὰ ξαίρεις ὅμως καὶ τὰ καπρίτσια τους. Καὶ δὲν εἶναι ἕνα καὶ δυό : Ἔχω κάποιον πού μόλις τοῦ δίνω τὸ φύλλο, πρὶν τ' ἀνοίξει, μὲ ρωτᾷει : Ποῦ στάθηκαν οἱ «ἠλεκτρικές ;» Ἐγὼ πρέλει νάχω κοιτάξη κάθε φορά ἀπὸ πρὶν τὴ στήλη τοῦ χρηματιστηρίου καὶ νὰ τοῦ πῶ τὸ κλεισίμο. Ἔχει μετοχές τῆς Ἡλεκτρικῆς Ἐταιρείας ὁ ἀνθρῶπος. Ἄν εἶνε εὐχαριστημένος ἀπ' τὴν ἀπάντησή μου δὲν πέρνει ποτὲ ρέστα. Μόνο πού δὲ στάθηκε ἀκόμη βολετὸ νὰ καταλάβω μὲ ποιὸν ἀριθμὸ μπορεῖ νὰ μένει πάντα εὐχαριστημένος. Στὴ νοικοκυριά μου δὲν πληρώνω ποτὲ πλυστικά γιατί ἡ γριά ἀγαπάει τὰ πολιτικά, μόνο πού δὲν ξαίρει ἀπὸ γράμματα. Τῆς λέω γιὰ τ' ἀπλута τοῦ Ὑπουργείου καὶ μοῦ δίνει πλυμένα καὶ σιδερωμένα τὰ ροῦχα μου... Ἐκανα κι' ἀπὸ σχολειό, μόνο πού δὲν ἔρχομαι στίς στενές δουλειές. Ἡ δουλειά μ' ἀρέσει νάχει τρεχάλα. Στὴ στεναχωρία καὶ στὰ κλειστά δὲν ἔρχομαι. Ἐσὺ τί κάνεις ;

— Σεοβίρω χαρτί. Δουλεύω σ' ἕνα χαρτοπωλεῖο. Ξαίρω κ' ἐγὼ ἀπ' τὴ δουλειά. Μόλις δῶ τὸν πελάτη καταλαβαίνω τὴ χαρτὶ καὶ φάκελλα τοῦ χρειάζονται. Ἐχουμε κάτι πελάτισσες πού πληρώνουνε γιὰ ἕνα κουτὶ χαρτιά, ὅσα θὰ πλήρωνε ἕνας ἄλλος γιὰ νάχη γιὰ γράμματα νὰ στέλνει τὸ χρόνον ὀλάκαιρο.

— Οἱ γέροι σου τί κάνουν ;

— Δὲν ἔχω.

— Οὔτ' ἐγώ.

Ἐκεῖνη τὴ στιγμή κοίταξε τὸ χέρι του.

— Ξαίρεις ἔχει κι' ἡ δουλειά μου τ' ἀνάποδά της. Ποῖστηκε τὸ δεξί μου χέρι... Ἄπ' τὸ κοῦο...

Τὰ φῶτα ἀναψαν ὅλα στὴ σάλλα καὶ στὴ μέση ὁ μεγάλος πολυέλαιος. Ἡ «σνομπαρία φτιάνει» φώναξε κάποιος παραπλάι. Ἡ πλατεία ἄρχισε νὰ γεμίζει. Κυρίες ἔμπαιναν μὲ ζιμπελίνες πού σκέπαζαν μὲ τὰ κοῦα τους χιόνια τὰ ἀπολιθωμένα τους νειάτα, ἀπὸ πίσω τους κύριοι μὲ τὸ πένθος τοῦ σμόκιν πού κλαίει πάντα γιὰ μιὰ χαμένη κι' ἀγύριστη εὐτυχία. Κάτι διαμαντικά στὰ θεωρεῖα, λάμπανε γρήγορα σὰ στιγμαῖα πάθη. Πέτρες ταλαίπωρες ἐκπατρισμένες ! Ἄπ' τὸ Τράνσβαλ στὸ Ἀμστερνταμ, ἡ τυραννία τῆς κατεργασίας, κατόπι ἐγκάθειρξη στὴν ἀπρόσβλητη φυλακὴ ἐνὸς χρηματοκιβωτίου ἢ στὴν ἄρρωστη σέρα μιᾶς βιτρίνας, ὕστερα μεσάζοντες τίς πιὸ πολλές φορὲς γιὰ τὴν ἔξαγορά μιᾶς ἀσχημίας ἢ νόμισμα γιὰ τὸ πούλημα κάποιου πόθου... Κανείς δὲ θὰ μάθη ποτὲ ἂν οἱ γυναῖκες πηγαινούν στὸ θέατρο γιὰ νὰ δοῦνε τὸ ἔργο ἢ γιὰ νὰ δοῦνε οἱ ἄλλοι τὰ διαμαντικά τους....

Ἡ ὥρα πλησίαζε. Οἱ ταξιθέτες κάτω μαρτυρούσανε στὸ Γολγοθᾶ μιᾶς παλιᾶς συνήθειας πολιτογραφημένης στὴ χρυσῆ βίβλο τοῦ καλοῦ κόσμου: Αὐτοῦ πού κάνει τὴ μεγάλη παραχώρηση νάρχεται τὴν ὕστατη στιγμή ἂν ὄχι ἀφοῦ σηκωθῆ ἢ αὐλαία. Ἴσως θάπρεπε, στὴν ἀρχὴ κάθε ἔργου, νὰ μιλοῦσαν οἱ ἠθοποιοὶ γιὰ τὸν καιρὸ ἢ γιὰ

τὴν οικονομικὴ κρίση καὶ κατόπι, ἀφοῦ γεμίσουν τὰ θεωρεῖα νὰ μπαίνουν στὸ θέματους....

Ὁ νέος κοίταξε τώρα κατάματα τὸ πλαῖνό του κορίτσι. Εἶχε ἕναν τόνο τὸ πρόσωπό της, ἕναν ἄερα πού φώναζε πάντα: Παρών, ἔδῳ εἶμαι.... Νὰ μποροῦσε κανεὶς, ὅποτε τὸ ζητοῦσε, νάκουε πάντα ἕνα τέτοιο «παρών». Αὐτὰ σκεπτότανε. Ἦτανε παστρικό αὐτὸ τὸ κορίτσι. Καὶ τὰ μάτια του παστρικά κι' ἡ γιγαλάδα τους φεγγερὴ καὶ τὸ χρῶμα στὰ χεῖλια της ἦτανε παστρικό.—μὰ τὸ θεό, πόσες φορὲς, κοιτάζοντας ἄλλοῦ, τοῦ φάνηκε βρώμικο αὐτὸ τὸ χρῶμα σὰν καμωμένο ἀπὸ πηχτὸ αἶμα, οὔφ!—μὰ τὸ δικό της τὸ χρῶμα ἦτανε ἀπὸ κάτι γλυκὸ καμωμένο, ἕνα γλυκὸ πού ἤθελαν νὰ τ' ἀγγίξουν τὰ χεῖλια του:

— Πῶς σὲ λένε ;

— Δάνα.

— Τὶ ὄνομα εἶν' αὐτό ;

— Δανάη. Ἡ μάννα μου μὲ φώναζε Δάνα κι' ἔμεινα Δάνα.

Ἐσένα ;

— Ἀλέξη.

Τώρα τελείωσαν τὰ ψέματα. Τὸ κύμβαλο τῆς σκηνῆς χτύπησε πρώτη, δεύτερη καὶ μιὰ τρίτη ὕστερα, χτύπημα θανάσιμο τὸ τελευταῖο γιὰ ν' ἀποτελειώσῃ τὸ δράκο τῆς φλυαρίας πού ὀργιάζε στὴ σάλλα.

Ἡ αὐλαία σηκώθηκε μὲ τὴν πρωταγωνίστρια ἐπὶ σκηνῆς, τὴ γυναῖκα πού σὲ τρεῖς ὥρες μέσα θὰ περνοῦσε μὲ μαθηματικὴ ἀκρίβεια ἀπ' τίς φάσεις ἐνὸς μεγάλου ἔρωτα.

— Σ' ἀρέσει ; εἶπε τὸ κορίτσι.

— Στὴ φωτογραφία της εἶναι πιὸ ὁμορφη.

— Ποία φωτογραφία ;

— Στὴν εφημερίδα.... Σώπα τώρα.

— Καλά.

Στοιμώχθηκε πλάι του εὐχαριστημένη πού τῆς τῶπε αὐτὸ τὸ «σώπα» σὰ διαταγὴ καὶ χορταίνοντας τὴν ἡδονὴ νὰ ὑπακούσει.

Ἐκεῖνος πρόσεχε τὰ λόγια τῶν ἠθοποιῶν μὰ μέσα του ὑποσυνείδητα γύριζε πάλι ἡ φράση: «Παστρικά, ὅλα παστρικά». Ἐρχοῦνταν ἐπικουρία στὸ ὑποσυνείδητο μιὰ ἀναπνοὴ πού χλῖαινε τὸ μάγουλό του, ἡ καθαρὴ της ἀναπνοή, ἀπὸ καθαρὰ σπλάχνα.

Ἔτσι, γιὰ ἀρκετὴ ὥρα. Ὑστερα ἔπεσε ἡ αὐλαία. Χειροκροτήματα. Ἄρχισε νὰ χτυπᾶ δυνατὰ τὰ χέρια του. Ἔτσι γιὰ νὰ ξεσπάσει. Μὰ γρήγορα σταμάτησε καὶ κοίταξε τὸ πρῖστομένο του χέρι.

— Σὲ πονεῖ τὸ χέρι σου ; ρώτηξε τὸ κορίτσι.

— Νάι, τώρα πού χτύπησα.

— Νὰ τὸ βάλῃς σὲ ζεστὴ σαπουνάδα. Λένε πὼς κάνει καλό.

— Θὰ δοκιμάσω.... Ἄκουσε, πάγω νὰ πιῶ ἕνα τσιγάρο ἔξω, ἔρχεσαι μαζί μου ;

Βγήκανε ἔξω. Παύση γιὰ λίγο. Ὑστερα :

— Μόνη σου ἦρθες στὸ θέατρο ;

— Νάι, ἐσύ ;

- Κι' ἐγώ.
- Κι' ἐσὺ μόνος σου ἦρθες ;
- Πῶς ἤθελες νᾶρθω ;
- Κι' ἐγὼ πῶς ἤθελες νᾶρθω ;
- Κάθεσαι κοντά ;
- Ναί, κοντά. Μὲ τὸ 11 τὸ τραμ...
- Πόσο χρονῶ εἶσαι ; τὴ ρώτηξε.
- Δεκαενιά, Ἐσύ ;
- Εἰκοσιένα.... Ξέρεις τὶ λέω....
- Τί ;

Τὸ κουδοῦνι χτυποῦσε γιὰ τὴ δεύτερη πράξη,

- Τί ; ξαναεἶπε τὸ κορίτσι
- Θὰ σοῦ πῶ ὕστερα.

Ἡ δεύτερη πράξη τελείωσε πολὺ ἀργὰ γιατί βιαζότανε κι' οἱ δυό, ἐκεῖνος γιὰ νὰ μιλήσει, ἐκεῖνη γιὰ ν' ἀκούσει.

Ἐξω πάλι γιὰ τσιγάρο. Τὴν πῆρε σὲ μιὰ γωνία :

- Ξέρεις τί θὰ σοῦλεγα ;... Ἐρχεσαι ἀπόψε σπῖτι μου ;
- Ἐρχομαι (τὸ κορίτσι ἀπάντησε ἀμέσως καὶ ἀδίσταχτα).
- Γιὰ πάντα. Νῶ ἀφίσεις τὴν κάμαρή σου καὶ νᾶρθεις νὰ καθή-
σουμε μαζί.

— Ἐρχομαι. Θὰ μ' ἀφίσεις μόνο νὰ δουλεύω.

— Θὰ σ' ἀφίσω.... Ἐχεις πολλὰ πράματα :

— Ἐνα κρεβάτι.... ἕνα τραπέζι.... μιὰ ντουλάπα καὶ κάτι ἄλλα μικρά... Ἐχω κι' ἕνα ὄρατο σκέπασμα γιὰ τοῖχο, τῆς μάννας μου ἦτανε.

— Ὅλα ἡ κάμαρή μου δὲ θὰ τὰ πάρει.

— Μὰ θὰ τ' ἀφήσω τὸ κρεβάτι...καὶ τὸ τραπέζι ἂν θέλεις.

— Νὰ τ' ἀφήσης... Μὰς ἔρχονται παραπάνω...Πές μου, ἀλή-
θεια, κοιμήθηκες ἄλλες φορές μὲ κανένα ;

— Ὁχι. (κι' αὐτὸ εἶτανε ἀδίσταχτο καὶ ζωντανό).

— Μὲ μένα γιατί ἔρχεσαι ;

— Γιατί ἔτσι θέλω. Εἶσαι ὅπως θελω. Εἶμαι βέβαιη πῶς ἐσὺ δὲ θὰ μοῦ πεις ποτὲ ψέματα. Ὑστερα, νὰ μὴ λὲς στὴ γρηὰ πολιτικά γιὰ νὰ φροντίζει τὰ ρούχα σου. Λίγο πολὺ ἐγὼ ξαίρω ἀπ' αὐτά. Καὶ τὸ χέρι σου δὲ θὰ τὸ βάλεις ἐσὺ ποτὲ στὴ σαπουνάδα ἂν δὲν τὴν εὔρεις ἔτοιμη...Κοίταξε δῶ ἕνα χέρι, τόσο δά! καὶ κάθεσαι ἀκόμα καὶ τὸ καμαρώνεις... Ἄνοιξε κι' ὅλα, ἐδῶ στὸ δάχτυλο... Νὰ γίνει καὶ γάγγραινα καὶ νὰ στὸ κόψουνε! Τί, θαρρεῖς πὺν θέλει πολὺ γιὰ νὰ κοπεῖ ἕνα χέρι ;... Κ' ὕστερα, μέσα πὺν μὲ εἶπες νὰ σωπάσω, ξέ-
ρεις ἐκεῖνο μ' ἄρεσε ἔτσι πὺν τὸ εἶπες...

Κουδοῦνι γιὰ τὴν τελευταία πράξη. Πήγανε στὴ θέση τους.

Ὁ Ἀλέξης πῆρε μιὰ βαθειὰ ἀναπνοὴ καὶ κάθησε. Ἄκουγε μη-
χανικά τώρα :

« Ἀγαπητέ μου βαρῶνε, κι' ἂν ζούσατε ἀκόμα ἐβδομῆντα χρόνια, εἶναι ζήτημα ἂν πετυχαίνατε τὸν ἔρωτα αὐτὸν πὺν ζητάτε... Ἀγαπη-
τέ μου βαρῶνε, μιὰ γυναῖκα δίνεται πάντα ὕστερα ἀπὸ ἕναν ἀκριβῆ ὑπολογισμό...»

Τὰ λόγια αὐτὰ φέρανε κάποιον ψίθυρο στὴ σάλα κι' ἕνα φρουφροῦ ἐλαφριῶς μετακινήσεως. Τὸ ὕπερῳ προσπαθοῦσε νὰ καταλάβει καὶ σὴν πᾶναι

Ἐστερα ἀπὸ λίγο, ἡ πρωταγωνίστρια :

«...Πλανεύτηκα... γελάστηκα... ἀνέβηκα τὰ σκαλοπάτια τοῦ με-
γάλου κόσμου γιὰ νὰ συναντήσω τὰ μικρά του αἰσθήματα... κι' ἄφη-
σα ἕναν κόσμο δικό μου. φτωχό, πὺν δὲν εἶχε οἰκόσημα... μονάχα
μιὰ καρδιὰ εἶχε... παντοῦ μιὰ καρδιὰ... τὸ ἀπλὸ οἰκόσημο μιᾶς καρ-
διάς». — Ἀνυμοί.

Τὸ ὕπερῳ χειροκροτοῦσε. Ἐνα μπουκετάκι βιολέτες πετάχτηκε
κι' ἔπεσε στὴ σκηνὴν σὰ μαῦρο τρομαγμένο πουλάκι, ἐνῶ οἱ θεαταὶ
τῆς πλατείας σήκωναν γιὰ ἕνα λεπτό μὲ ἀγανάχτηση τὸ κεφάλι τους
πρὸς τὰ πάνω.

Ὁ Ἀλέξης ἄλλα ἔβλεπε καὶ ἄλλα σκεπτότανε... Ἐκεῖνο τὸ σκέ-
πασμα πὺν εἶπε, μποροῦμε νὰ τὸ βάλουμε στὸν τοῖχο. Φυσικά εἶναι
χαλασμένος σ' ἕνα μέρος κι' ἔτσι θὰ σκεπάσει... θὰ τῆς πῶ νὰ κοι-
μᾶται ἀπ' τὸ μέσα μέρος τοῦ κρεβατιοῦ μου γιὰ νὰ μὴν κρυώνει...
τραβάει μαχαῖρι ὁ ἄερας ἀπ' τις χαραμάδες τοῦ παράθυρου... Κι' ἡ
καθαρή της ἀναπνοή...τὴ νύχτα...στὴν ἀγκαλιά μου...χλιαρὴ στὸ μά-
γουλό μου...ἡ καθαρή της ἀναπνοὴ ἀπ' τὰ καθαρά σπλάχνα...

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΜΠΑΡΑΣ

ΠΑΡΑΤΑΙΡΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

II

*Χειμῶνιασε καὶ τὰ πουλιὰ
διπλώσαν τὰ φτερά τους
καὶ κούρνιασαν νὰ ζεσταθοῦν
κρυμμένα στὴ φωλιὰ τους.
Ἐλα κι' ἐμεῖς νὰ σμίξωμε
κοντὰ νὰ ζεσταθοῦμε
μὲ τῆς Ἀγάπης τὴ φωτιὰ
καὶ νὰ ἀποκοιμηθοῦμε*

*Καὶ ἔτσι νὰ μὴν ξυπνήσωμε
ποτές εἰς τὸν Αἰῶνα
πὺν νὰ μᾶς βροῖσκει καὶ νὰ λείει
ὁ χειμῶνας στὸ χειμῶνα
κοιμήθηκαν νὰ ζεσταθοῦν
μέσα στὴν ἀγκαλιά τους
Χειμῶνιασε καὶ σὰν πουλιὰ
διπλώσαν τὰ φτερά τους.*

ΝΙΚΟΣ ΣΑΝΤΟΡΙΝΑΙΟΣ

ΞΑΝΑΚΥΛΙΣΜΑ

*Συνεπαρμένη πάλι απ' την αγάπη σου,
σκλάβρα στοῦ πόθου τάλυτα πλεμάτια,
νά με ξανά, παιχνίδι μεσ' στα χέρια σου,
νά σέ κυτάξω μ' ἔκσταση στα μάτια.*

*Τὴ λευτεριά μου, τὴ φτωχὴ γαλήνη μου,
τὴν τεινὴ γωνίτσα ποῦχα φτιάσει,
τὴ θέληση, τὴ δύναμη, τὴ λύτρωση,
ὄλα μὲ μιᾶς, ἀπόψε τάχω χάσει.*

*Κι' οἱ ζήλιες, οἱ κακίες, οἱ βαρβαρότητες,
πὺν ἀπὸ μακρονὰ σ' τίς εἶχα συγχω ἦσει,
ὄλο μου τὸ παλιὸ φοιχτὸ μαρτύριο,
σὲ λίγο πάλι θάχη ξαναρχίσει.*

*Κι' ὁ κόσμος ὁ ζηλιάρης, ὁ κακόφθορος,
πὺν γιὰ τοὺς ἐραστές καλὸ δὲ θέλει,
θά λήη στὶς ροῦγγες πάλι καὶ στα τρίστρατα
πὼς σέρνουμι στα πόδια σου κουρέλι.*

*Μ' ἄς ἦτανε νάντιζουζαν τὰ μάτια σου,
ὄλο ὑποσχέσεις κι' ὄνειρα, ὅπως τὰδα,
καὶ θάβλεπα ποὺ δύναμη θὰ βρίσκοιταν
νάντισιαθῆ σ' αὐτὰ, ποὺα φρονιμάδα.*

*"Ἄς ἦτ ν, μὲ τὸ μάγο σου χαμόγελο,
νά τοὺς κερνοῦσε φίλημα ἓνα στόμα,
νά δῶ ποιὸς τέτοιο κύπελλο θάπόρουγε
κι' ἄς κλειοῦσε καὶ τὸ θάνατον ἀκόμα.*

*Καὶ νά με πάλι μέσα στα ἄγρια πέλαγα
π' ἀσίγαστη φουροῦνα μὲ προσμένει
Μὰ.. στήλωσε τὰ μάτια σου στα μάτια μου
κι' ἡ λογικὴ σωπαίνει ντροπιασμένη.*

ΣΟΦΙΑ ΜΑΥΡΟΕΙΔΗ ΠΑΠΑΔΑΚΗ

ΠΩΣ ΦΑΝΤΑΖΟΜΑΙ
ΕΝΑ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΕΧΝΗΣ

Μοῦ γίνεται κάθε τόσο ἡ τιμὴ ἀπὸ διάφορους διευθυντὲς νεό-βγαλτων περιοδικῶν νὰ μοῦ ζητιέται συνεοργασία. Κάποτε καὶ ρωτιέται ἡ γνώμη μου γιὰ τὴς ἀξιέπαινές τους προσπάθειες ὅχι μόνο νὰ βγάλουν, παρὰ καὶ νὰ ἐξακολουθοῦν νὰ βγάξουν στὸν ἀχάριστο τόπο μας ἓνα καθαρὰ φιλολογικὸ περιοδικὸ (ὄχι ἐκδοτικὴ ἐπιχείρηση παραδολογίας).

Ὅχι μόνο ξεφυλλίζοντας, μὰ καὶ διαβάζοντας πέρα ὡς πέρα αὐτὰ τὰ ἐφήμερα δυστυχῶς δημοσιεύματα, ὅπου δείχνεται ἡ τόση ζωτικότητα στὴ φιλολογία μας, μαζὶ μὲ τὰ τρωτὰ διαπίστωση καὶ τὰ καλὰ τους. Ἐπειδὴ ὅμως ὄλα σχεδὸν εἶναι τὴς ἴδιας φύρας παντοῦ, σκέφθηκα νὰ συνοψίσω στὴς κατώτερες γραμμὲς τὸ πὼς φαντάζομαι ἓνα ἑλληνικὸ περιοδικὸ Τέχνης, ἀπαντώντας ἔτσι σ' ὄλους μονομιᾶς πὺν μ' ἐτίμησαν ζητώντας τὴ γνώμη μου.

Θὰ ἐξετάσω τὰ περιοδικὰ μας ἀπὸ τρεῖς ἀπόψεις:

α) σχετικὰ μὲ τὴν ὕλη,

β) σχετικὰ μὲ τοὺς συνεργάτες,

γ) σχετικὰ μὲ τὴν ἐπιβολὴ τους ἄμα γιατρονεοῦν μερικὲς ἴσα μὲ τώρα ἀνίστες πληγὲς τους.

Περιοδικὸ δίχως ὕλη δὲν μπορεῖ νὰ φανταστῆ κανεὶς, ἀκριβῶς ὅπως ἀμελέτα δίχως αὐγά, εἴτε ψευτοφιλόλογο δίχως περιαντολογίες.

Κάθε ἀπροκατάλητος ἄνθρωπος ἀνοίγοντας τὸ πρῶτο φύλλο ἐνὸς νέου περιοδικοῦ θὰ κυτάξῃ νὰ ἐνωτισθῆ τὸν πρόλόγὸ του. Πολλὲς φορὲς δὲ θὰ καταλάβῃ πολλὰ πράματα, γιὰ τὴ κατοπινὴ παράγραφο ἀναιρεῖ τὴν προηγούμενη καὶ τράβα κορδόνι. Θὰ φαρῆ ὅμως μπόλικες φουσκὲς «ἀνθρωποκεντρισμούς», «ὑποσυνείδητα», «βασικά», «μεταφυσικά», «ἐρμητισμούς» ἔννοιες ἀφηρημένες μυαλῶν ἀφηρημένων, θὰ πελαγώσῃ στὸ μᾶκρος φράσεων μὲ μόνη οὐσία τὸ μᾶκρος τους. Κάποτε θὰ διαπιστώσῃ τὴν οἴηση ἀνθρώπων πὺν ἔρχονται νὰ γιατρέψουν «πειὰ» (θαυμάσιο αὐτὸ τὸ «πειὰ») τὴς ρωμέτικες νόσους καὶ μαλακίες. Ἄλλες φορὲς θὰ δῆ μικροπαιδιάρια ἢ παλίμπαιδες νὰ διαβεβαιώνουν πὼς χάση σ' αὐτοὺς θὰ διαμορφωθῆ «πειὰ» ἢ ἑλληνικὴ νοοτροπία... Κι' αὐτὴ ἢ δουλειὰ ἐξακολουθεῖ εἴκοσι πέντε χρόνια (ὅσα παρακολούθησα τοῦλάχιστον) μ' ἀσήμαντες παραλλαγές, ἀποκαρδιωτικὴ ἢ ἀπολανστικὴ κατὰ τὰ κέφια.

Ὅλα τάχουν οἱ πρόλογοι ἐκτὸς ἀπὸ τὴν εἰλικρίνεια καὶ τὴ σαφήνεια. Μπορεῖ νὰ ὑπόχρη ἢ καλὴ θέληση μὰ δὲ φτάνει μοναχὴ της. Καὶ ποιὸς δὲν τὴν ἔχει νὰ γίνῃ ἑκατομμυριούχος!:

Στοὺς πρόλόγους ἐπίσης διαβάζετε πὼς ἀπόλυτη ἐλευθερία σκέψης θὰ βασιλεῦη στὴς μελλοντικὲς παρθένες στήλες. Σύγχρονα ὅμως εἴρεται καίενα γραμματάκι μέσα στὸ περιοδικὸ ὅπου σὰς πα-

ρακαλείται ή συνεργασία σας. Φεϊδι ποῦ σᾶς ἔφαγε, ἂν τυχὸν ἡ σκέψη σας δὲν ταιριάζει μὲ τῆς ἀντιλήψεις τῆς συνταχτικῆς ἐπιτροπῆς. Θὰ σᾶς ἀπαγτῆσουν πῶς «ναὶ μὲν...» καὶ τὰ ρέστα «μολαταῦτα» καὶ θὰ σᾶς ρωτήσουν τί νὰ κάνουν τὸ χειρόγραφο ποῦ σᾶς ζήτησαν οἱ ἴδιοι!.. «Ἐπειδὴ ἀποφασίσαμε κατ' ἀρχὴν» δικαιολογοῦνται, γι' αὐτὸ «λυπούμαστε, μὰ λυλούμαστε εὐλικρινά»... Καὶ ἔτσι βασιλεύει ἡ ἐλευθερία τῆς Σκέψης στῆς πειὸ στενοκέφαλες προκατάληψες.

Ἄλλη φορὰ γίνεται τὸ ἐξῆς: Τὸ χειρόγραφό σας δημοσιεύεται, ἀλλὰ παραμορφωμένο μὲ τὸν ἀγενέστερο τρόπο. Ἀγένεια, προστυχιὰ καὶ ἀχρεϊότητα ποῦ κάποτε συνοδεύεται καὶ μὲ μιὰ σημειωσοῦ-λια ἀντιφατικὴ τῆς σύνταξης! Θέλουν νὰ ἐπωφεληθοῦν ἀπὸ σᾶς γιὰ ὕλη ποῦ διαπλάττουν καθὼς θέλουν. Κατάχρηση ἐμπιστοσύνης ποῦ δὲν τιμᾷ τὴν ἀνατροφή τους. Τσαλαβουτοῦν τὴ σκέψη καὶ τὴν ὀρθογραφία σας οἱ ἄσκοποι καὶ οἱ ἀγράμματοι!

Παρὰ λοιπὸν τὰ φανταχτερά μανιφέστα ἡ ἐλευθερία στῆς ιδέες καὶ στὴν ἐκφραση εἶναι μῦθος.

Ἄν ἔβγαζα ἐγὼ φιλολογικὸ περιοδικὸ θὰ καταχωροῦσα καὶ τὴν πειὸ ἐπαναστατικὴ καὶ τὴν πειὸ συντηρητικὴ ὕλη φτάνει νὰ ἦταν καλλιτέχνημα καὶ νὰ μὴν πείραζε κανένα προσωπικά. Ἐνα περιοδικὸ δὲν πρέπει νὰ εἶναι δοῦλος μιᾶς ιδέας. Ὅσο ἔξοχη κι' ἂν εἶναι, ἅμα τῆς ὑποταχθοῦμε καὶ ἀπαλλοτριώσουμε τὴν ἐλευθερία μας, καταντᾷ ἡ πειὸ συχαμένη καὶ βαρεῖα τυραννίδα. τὸ Ἐγὼ πρίν, ἡ Ἰδέα κατόπι, γιὰ τὴν τὰ Ἐγὼ δημιουργοῦν τὶς ιδέες καὶ ὄχι ἡ ιδέες τὰ Ἐγὼ. Ἀπεναντίας φτεϊάνουν κοπάδια. Ἡ θυσία εἶναι ἀρνητικὸ στοιχεῖο καὶ εὐαγγελικὴ ἀσκήμια. Τὸ ὑπερεντατικὸ Ἐγὼ μὲ τὴν ἀπόλυτη συναίσθηση τῆς ἐλευθερίας, νοιώθει σὰν ἀλγεβρικὴ συνάρτηση καὶ τὸν ἔλεγχο τῆς εὐθύνης.

Ἀπόλυτη λοιπὸν ἐλευθερία στὴν ὕλη, μὰ καὶ γιὰ τὸ συνεργάτη εὐθύνη ἀπόλυτη. Γνώμονας τῆς ἐλευθερίας, καθοδήγηση στὸ ὥραιο, ἄς σταθῆ ἡ συναίσθηση τῆς εὐθύνης γιὰ τὸ ὥραιο πρῶτα ἀπέναντι στοὺς ἑαυτοὺς μας.

Ἴσως ἀντεῖπη κανένας πῶς τέτοια ἐλευθερία θὰ διαταράξῃ τὴν ὁμοιομορφία τοῦ περιοδικοῦ. Μακάρι! Ἐνα περιοδικὸ δὲν εἶναι Προκοφύστης, καλοῦπι νὰ στρεβλώνη σκέψεις, παρὰ καθρέφτης τῆς πνευματικῆς ἀνθισης. Προτιμῶ τὴν ταραχώδη ποικιλία ποῦ θὰ βγάλῃ τὴν καλλιτεχνικὴ σπῆθα, παρὰ τὴν παγωνιά τῆς νοικοκυρεμένης ὁμοιομορφίας ποῦ μπορεῖ τὸ πολὺ νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ στὰ νεκροταφεῖα τῆς σκέψης ποῦ λέμε ἀκαδημίες!

Μονάχη βέβαια δὲ φτάνει ἡ ἐλευθερία στὴν ὕλη. Χρειάζεται ἡ ἐκλογή καὶ ἡ κατανομή τῆς στὴ γενικώτερῃ τῆς ἀποψη. Καὶ ἐδῶ ἐννοοῦμε τὴν ἀναλογία κάθε εἴδους ὕλης. Δύο τὰ κυριώτερα: ἡ δημιουργικὴ καὶ ἡ κριτικὴ μὲ παρακλάδι τὴ μεταφραστικὴ.

Μιὰ ποῦ θεοπίσαμε τὴν ἐλευθερία στὴ σκέψη, παραδεχόμεστε πῶς τὸ περιοδικὸ εἶναι τὸ καθρέφτισμά της, καὶ γι' αὐτὸ πρέπει νὰ τὴν παρουσιάσουμε ὅσο τὸ δυνατὸ πληρέστερα. Πολύσχημα καθὼς εἶναι, τόσο ἡ δημιουργικὴ ὅσο καὶ ἡ κριτικὴ, ἀναπόφευχτα πρέπει νὰ προῦπολογιστῇ ἡ ἀναλογία καθεμιᾶς. Προέχει ἀσυζήτητα ἡ δη-

μιουργικὴ ἀφοῦ ἡ κριτικὴ δίχως τὴν πρώτη δὲν ἔχει ὑπόσταση. Φρονῶ πῶς τρία μὲ δύο πέμπτα τῶν σελίδων, ἀπάνω κάτω, εἶναι ἡ σωστότερη δόση. Ἐτσι τὸ περιοδικὸ ἐκφράζει καὶ τὴ γένεση καὶ τὴ βίασano τῆς ἐλεύθερης σκέψης.

Τὶ νὰ πῆ κανεὶς τώρα βλέποντας ἑλληνικὰ περιοδικὰ, ὄχι εὐκαταφρόνητης διαχείρισης νὰ προκηροῦχουν πῶς ἀποφάσισαν νὰποσκορακίσουν τὴ δημιουργικὴ καὶ νὰ περιοριστοῦν στὴν κριτικὴ ὕλη. Ποῦ βρισκόμαστε; στὴν ὀργανωμένη Ἐνῶπιη ὅπου ἡ βιβλιομηχανία ἐξελίχθηκε σὲ βιβλιοκαπηλεία, ὅπου οἱ ἐκδότες μυμηγκιάζουν, γιὰ στὴν Ἑλλάδα ποῦ ὀγδόντα στὰ ἑκατὸ ἀπὸ τὰ φιλολογικὰ βιβλία βγαίνουν δίχως ὄνομα ἐκδότη μὲ ἔξοδα τοῦ συγγραφέα; Στὴ Δύση ἡ πειὸ λεπτομερειακὴ εἰδικοποίηση ἔχει συστηματοποιηθῆ χρόνια τώρα στὴν Ἑλλάδα ἕνα φιλολογικὸ περιοδικὸ τῆς ἀνθρωπιάς δὲν ἔχουμε.

Στὴν Ἐνῶπιη, ἀνώνυμες ἐταιρεῖες μὲ κεφάλαια, μὲ διοργάνωση, ἐπιβάλλουν τῆς ἀρολοῦμπεσ κάθε κόμματος, φτάνει νὰ πέφτῃ παρῶς. Στὴν Ἑλλάδα ἂν καμμιά φορὰ μιὰ ἐκφανση καλλιτεχνικῆς σκέψης γίνῃ αἰσθητῇ, προῦποθέτει σκληρὸς ἀτομικὸς χρηματικὸς θυσίες. Εἶναι λοιπὸν σὲ τέτοια κατάσταση ἀνεχτὴ ἡ συστηματικὴ ἄρνηση δημιουργικῆς ὕλης ἀπὸ περιοδικὰ μὲ συναίσθηση τῆς ἀποστολῆς τους;

Ὅσο γιὰ τὴ μεταφραστικὴ συνεργασία τὸ ζήτημα μπλέκεται ἀκόμη περισσότερο. Οἱ καλοὶ μεταφραστές μας μετριοῦνται στὰ δάχτυλα καὶ πάμπολλές μας μεταφράσεις εἶναι μεταφράσεις δευτεροβάθμιες, δηλαδὴ μεταφράσεων, ἀγαμῶν κι' ὄλας. Τὶ μένει ἀπὸ ἕνα ἔργο τοῦ Ἴμπσεν μεταφρασμένο ἀπὸ ἕνα μισογάλλο ἀμαθῆ ἀπὸ μιὰ κακὴ γαλλικὴ μετάφραση; Ἀλλὰ κι' ἂν ὑποθέσουμε πῶς ὑπάρχουν, εἴτε μορφώσαμε, μεταφραστές ἐπαγγελματικούς, τὸ ζήτημα μόνον μισολύνεται. Τὶ θὰ μεταφράσουμε; Ποιήματα Σαμψήδων καὶ Κόφτηδων ποῦ κουτσοσπουδάσαν στοὺς φρέσθηδες καὶ πρᾶξικοῦν γαλλικούς στίχους; (Καὶ ὅμως ἕνα ἑλληνικὸ περιοδικὸ ἔκανε αὐτὴ τὴν ἀνοησία!) Εἴτε στὰ στραβά, ὅτι μᾶς πέση στὸ χέρι; εἴτε ὅτι μᾶς ὑποδείξῃ κανένας ὀλύμπιος δικὸς χρονογράφος, καφενόβιος μεγαλοσιάνος, σὲ ξένες πρωτεύουσες χασομέρης; Ἡ ἐπιλογή τῆς μεταφραστικῆς ἐργασίας ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὴ συνταχτικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ περιοδικοῦ ὄχι μόνον ἐμβροίθεια καὶ ἐνημερότητα στὰ καθέκαστα κάθε ξένης φιλολογίας, παρὰ καὶ κριτικὴ διορατικὴτητα στὴν ἐπιλογή τῶν ξένων πρωτοπορειακῶν τάσεων καὶ ἀτομικότητων. Αὐτὲς πρέπει τὸ ἑλληνικὸ κοινὸ νὰ γνωρίσῃ, μ' αὐτὲς νὰ ἔρθῃ σὲ πνευματικὴ ἐπικοινωνία. Σ' ὄλο τὸ διανοούμενο διεθνεῖ κόσμῳ ἡ μεταφραστικὴ ἐργασία δὲν ἀποβλέπει τόσο στὴν παρουσίαση τῆς ξένης ὕλης, ὅσο στὴν ἐξυπηρέτηση τῆς ἐγχώριας νοοτροπίας ἀπὸ τὴν ξένη πρωτοτυπία.

Ἄρκετὰ γιὰ τὴν ὕλη. Ἄς δοῦμε τοὺς συνεργάτες. Ἀπαιτήσαμε τὴν ἐλευθερία στὴ σκέψη καὶ στὴ γλωσσικὴ ἐκφραση γιὰ χάρι τους. Ὑλὴ καὶ συνεργάτες συνταυτίζονται καὶ δὲν ἔχουμε νὰ ἐπαναλάβουμε τὰ ἴδια. Μὰ ὅσο ἡ ἐλευθερία εἶναι ἀναπόσπαστη ἀπὸ τὴν ἔννοια τῆς εὐθύνης, σχέση ὑποκειμενικὴ, τόσο μένει καὶ ἀντικει-

μενικά αναπόσπαστη ἀπὸ τὴν ἔννοια τῆς ἀμοιβαιότητος. Δίχως εὐθύνη ἀπέναντί μας καὶ χωρὶς ἀμοιβαιότητα ἀπὸ τοὺς ἀντικρουνοὺς μας ἐλευθερία δὲν ὑπάρχει. Καὶ σ' αὐτὴ τὴν περίστασις ἡ ἀμοιβαιότητα, ἡ ἐλευθερία δηλαδὴ τοῦ περιοδικοῦ ἀπέναντι τῶν συνεργατῶν του εἶναι ἡ πληρωμὴ τῆς συνεργασίας τους. Δίχως αὐτὴ τὸ περιοδικὸ ὑποχρεώνεται, σκλαβώνεται καὶ κυλιέται σὲ χίλιες δυὸ διαρκεῖς μικροπρόπειες. Ἡ διεύθυνση χάνει τὸν καιρὸ τῆς σὲ μακισβέλλικες ἐνέργειες νὰ μὴ δυσαρεστήσῃ τοὺς συνεργάτες τῆς, ἀντὶ νὰ δράσῃ στὸ πνευματικὸ ἐπίπεδο. Τί ἐλευθερία δράσης θέλετε νὰ ἔχη ὁ διευθυντὴς περιοδικοῦ ἀπέναντι ἑνὸς συνεργάτη του ὅταν ὑποχρεώνεται ζητῶντας του ὕλη ἀπλήρωτη; Θυμᾶμαι ἕναν ποιητὴ ποῦ ἐλέμνε τὰ ποιήματά του νὰ μπαίνουν πρὶν ἀπὸ τῶν ἄλλων συναδέλφων του στὴν πρώτη σελίδα, δίχως ἄλλη ὕλη στὴν ἴδια σελίδα καὶ νὰ ροιζίζῃ ὁ κάθε τόμος περιοδικοῦ μὲ δικούς του στίχους! Λόγος γιὰ τὴν ἀξία ἢ τὴν μηδαμινότητα τῶν ποιημάτων τέτοιου γελοίου προσώπου στὴν οἴησή του δὲν πρόκειται νὰ γίνῃ. Συζητεῖται ὁ τρόπος. Μὲ τί δικαίωμα ἐπιβάλλεται ἕνας συνεργάτης στὴ διευθέτησι τῆς ὕλης; Μὲ τὸ δικαίωμα ποῦ τοῦ δίνετε σεῖς, ἐκλιπαρῶντας του συνεργασία τζάμπα. Πληρώστε λοιπὸν σὲ ἀξιοπρόεπεια ὅτι ἐξοικονομεῖτε σὲ λεφτά. Τὸ παράδειγμα τοῦ ποιητῆ μὲ τῆς ἀναγκαῖες κωμικὲς παραλλαγὲς τῆς ἀνθρώπινης ἡλιθιότητος μπορεῖ νὰ χορησιμέψῃ καὶ γιὰ τοὺς κριτικούς, τοὺς πεζογράφους καὶ τὰ ρέστα.

Ὁ τυπογράφος πληρώνεται—καὶ ἀδρά—τὸ χαρτὶ ἐπίσης, τὸ ταχυδρομεῖο ἐπίσης. Γιατί ὁ συνεργάτης νὰ μὴν πληρώνεται; γιατί ἡ εὐγενέστερη προσπάθεια, ἡ πνευματικὴ ἐργασία νὰ μένη ἀναντάμειφτη;

Ἄν προβάλῃ κανεὶς πῶς ὁ συνεργάτης δὲν πληρώνει τὸ φύλλο τοῦ περιοδικοῦ ποῦ πέρνει, θὰ ἀντιπαρατηρήσω πῶς στέκει δικαίωμα τοῦ ἀπόλυτο καὶ ὑποχρέωσι τοῦ περιοδικοῦ, ἀφοῦ πληρώσῃ τὴν συνεργασία νὰ δεῖξῃ τοῦ ἐνδιαφερομένου καὶ πῶς τὴν παρουσίασε. Σε περιστάσεις ποῦ ἡ ὕλη αὐτὴ πιάνει ἀρκετὸ τόπο, ὁ πληρωμένος συνεργάτης δικαιούται καὶ σὲνα μικρὸ ἀριθμὸ φύλλων. Ἐνὰ περιοδικὸ δὲν πρέπει νὰ κάμῃ συνδρομητὲς τοὺς συνεργάτες του: ἄς ψαρῆσῃ συνδρομὲς στὰ κοπάδια ποῦ ἀποβλακώνονται μὲ τῆς Κασσιανές, τοὺς Βίους τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ καὶ Συντροφία, τῆς Ἀτθίδες Γκαρσόν, τῆς Ἱστορίες τῶν ληστῶν, τοὺς Μουραπάδες. Ἐκεῖ εἶναι ἡ δράσις τους ποῦ θὰ σώσῃ περιοδικὸ καὶ συνεργάτες καὶ θὰ δημιουργήσῃ πνευματικὴ ζωή.

Δὲν φτάνει ὅμως νὰ πληρώνονται μονάχα οἱ συνεργάτες Ἄφοῦ ἀρογονιαῖος λίθος ὄριστηκε ἡ ἐλευθερία πρέπει νὰ γίνονται καὶ ἡ ἀρχὲς τους σεβαστές. Ὑπάρχουν περιοδικὰ ποῦ ἀντιλαμβάνονται πολὺν περίεργα, ἐντελῶς παρὰ ὅσα αὐτὸ τὸ σέβας στὴς ἀρχὲς καὶ στὴς πεποιθήσεις ἑνὸς διανοούμενου. Ἐπειδὴ ἔχουν ἀνάγκη τοῦ συνεργάτη τους—ἢ γιατί εἶναι μεγάλη ὑπογραφή, ἢ γιατί εἶναι εἰδικὸς σὲνα ζήτημα, εἴτε γιατί ὁ τυπογράφος θέλει ὕλη—καταχωρίζουν τὴν συνεργασία του, πότε ἔχοντας τὸ θρόσος νὰ διορθώσῃν (!) τὸ κείμενο, μὰ συχνότερα φτύνοντας λίγες σελίδες παρακάτω, ἢ μετὰ τὴν ὑπο-

γραφή—κάποτε καὶ πρὶν!!!—μιὰν ἐμπνευσμένη σημειωσοῦλα, θαρρολέα ἀνυπόγραφη, δηλώνοντας πῶς ἡ διεύθυνσις τοῦ περιοδικοῦ δὲν συμμερίζεται τῆς ιδέες γιὰ τῆς κρίσεις τοῦ συνεργάτη τῆς! Μὰ δὲν πρόκειται καθόλου, οὔτε σκοτίζεται ὁ συνεργάτης ἀν συμμερίζεται ἢ ὄχι τὸ περιοδικὸ τῆς γνώμης του ὅτι ἔχει σημασία εἶναι αὐτὲς καθ'αυτὲς νὰ κινῶν ἐνδιαφέρο ἔστω καὶ ἀπαράδεχτες. Ἀκριβῶς στὴν ἀσυμφωνία τῶν ιδεῶν ζυμώνεται ἡ πνευματικὴ δράσις. Μιὰ ποῦ ἕνα περιοδικὸ δέχτηκε κάτι νὰ δημοσιεύσῃ, δὲν ἔχει νὰ δηλώσῃ παρακάτω, βάλουμε αὐτὸ τὸ ἄρθρο μὰ δίχως νὰ τὸ θέλουμε. Ἐπειτα ὑπάρχει χειρότερη προσβολὴ (καὶ ὁμολογία κακῆς ἀνατροπῆς) ἀπὸ τέτοια στάσις σὲνα ἄρθρο φαρδεῖα πλατεῖα ὑπογραμμένο; Μιὰ σημείωσις κάτω ἀπὸ τὸν τίτλο, μὰζὶ μὲ τῆς τιμὲς τῶν συνδρομῶν πῶς ἡ διεύθυνσις εὐθύνεται μόνο γιὰ τὰ ἀνυπόγραφα ἄρθρα ὑπεραρκεῖ.

Ἀυτὸν συμπέρασμα τῶν ὄσων προηγήθησαν εἶναι πῶς ὅτι πρῶτα μᾶς λείπει εἶναι ἡ φιλολογικὴ ἀγωγή. Τὸ κακὸ θὰ διορθωθῇ μονάχο του ἄμα ἀντιληφθοῦμε τὸ λάθος μας.

* *

Ἄς δοῦμε τώρα τί κάνουν τὰ ἑλληνικὰ περιοδικὰ γιὰ νὰ μὴν ἐπιβάλλονται. Συνήθως μαζεῦονται καμμιὰ δεκαοκτὸ νεοὶ (ἀξιεπαίνῃ ὡς ἕνα βαθμὸ ἢ πρόθεσὴ τους) καταβάλλον ἰσχυρὰ καὶ βγάζουν ἕνα μικρόβιο ἢ λαθρόβιο φύλλο. Σκοπὸς τους ὅμως κατὰ βάθος εἶναι κάθε ἄλλο παρὰ ἡ δημιουργία περιοδικοῦ. Εἶναι ἡ παρυσίασι τῆς συνεργασίας τους (καὶ γι' αὐτὸ δὲν ἔχει κανεὶς πάλι παρὰ νὰ τοὺς ἐπαινέσῃ) κάτω ἀπὸ τὸ πρόσχημα δημονογίας περιοδικοῦ (καὶ ἐδῶ λασπώνει ἡ δουλειά!) Αὐτὴ τους ἡ τάσις φαίνεται ἰδίως ἀπὸ τῆς ἀσυναρτησίας καὶ τῆς ἀμελετωσύνες ποῦ βαπτίζουν κριτικὰ σημειώματα καὶ ποῦ καθ'αυτὸ δὲν εἶναι παρὰ μιὰ συστηματικὴ κατάκρισι τῶν ἔξω τῆς παρούσας καὶ ἕνας ἐπίσης συστηματικὸς ἐπαινος τοῦ κύκλου τους.

Πῶς μπορεῖ τὸ περιοδικὸ νὰ ἐπιβληθῇ μὲ τέτοια στάσις ἢ νὰ δειχθῇ ἀντιπροσωπευτικὸ τῆς πνευματικῆς κίνησις ἑνὸς τόπου; τὸ μόνο του προτέρημα εἶναι ἡ ἀναπόφειχτη ἐφημεροτήτά του.

Τὰ προσωπικὰ πέρνουν καὶ δίνουν. Δὲν ὑπάρχει γόνιμη συζήτησις ἰδεῶν, αἰσθητικῶν τάσεων δημιουργικῶν σχολῶν, παρὰ ἀνταλλαγὴ τῶν περὶ χυδαίων ὑπαινιγμῶν, ἀλατισμένων κάποτε μὲ τὴν ἐκπληκτικότερη κορολαλιά. Καὶ τὸ λυπηρότερο εἶναι ποῦ εἶδαμε τοὺς μεγάλους—τοὺς συμβατικὰ εὐτυχῶς, ὄχι τοὺς πραγματικὰ μεγάλους—νὰ δίνουν τὸ παράδειγμα στοὺς λιλλυπούτειους. Ἡ συζήτησις τῶν ἰδεῶν δὲν εἶναι δημοσιογραφικὲς προχειρολογίες μὲ χρονογραφηματικὲς σαχλαμάρες οὔτε ταβέονα μὲ ἐπιχειρήματα τῆ βροσιά καὶ τὸν πόλεμο μὲ τὰ σκαμνὰ καὶ τοὺς μαστροπάδες. Καὶ ὅμως ἑλληνικὰ περιοδικὰ ποῦ θέλησαν νὰ νομίσουν πῶς ἐπιβάλλονται ἔδωσαν αὐτὸ τὸ ἀηδέστατο θέαμα.

Ἄλλο ζιζάνιο εἶναι ἡ ὑπογραφολατρεία. Ἡ συντακτικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ περιοδικοῦ δὲν κυττάζει παρὰ νὰ φαντάζῃ μὲ ὑπογρα-

φές, με δνόματα στὰ περιεχόμενα δίχως νὰ ἐξετάσῃ τί κείμενο καλύπτουν αὐτὰ τὰ δνόματα. Ἄρκεϊ νάχουν τὴ συνεργασία τοῦ XXX καὶ τί μᾶς μέλλει τί θὰ στείλῃ;! Οἱ XXX ὅμως εἶναι κουτοπόνηροι—Ρωμηοί!—καὶ ξέροντας με ποιούς ἔχουν νὰ κάμουν—συνεργασία ἀπλήρωτη κι' ὅλας—τοὺς στέλλουν τὰποπάτια τῶν συρταριῶν τους! Ἡ ἀπαρίθμηση λεπτομερειῶν θάπαιτοῦσε σελίδες.

Μὲ τιμόνι τὴν ὑπογραφολατρεία—πιπερισμένη με ὑπότιλους ἀριστείων καὶ ἀκαδημιῶν!—ἀναγκαστικά τὸ περιοδικὸ θὰ ναυαγήσῃ. Ἡ προσήλωσις σὲ ὁρισμένα πρόσωπα θὰ συντελέσῃ στὸ νὰ χάσῃ τὴν ἐλάχιστη προσωπικότητα καὶ νὰ κατανήσῃ ἓνα ράκος, foedum manicium ποῦ λέει ὁ Τάκιος. Ἐξυπηρετῶντας ὄχι τῆς ιδέας παρὰ τῆς μανίης καὶ τῆς χολῆς τῶν «δασκάλων», ἡ φυλλάδα καταντᾶ σωστὸ αἶσχος ἢ διαρκῆς προσβολὴ κάθε ἀμερόληπτης σκέψης.

Ξετίναγμα λοιπὸν ἀπὸ ὅλη αὐτὴ τὴν ψόρα, ἂν θέλουμε νὰ ἐπιβληθοῦμε, ἂν ἔχουμε τὴν ἀπαίτησι—τὴ δίκαιη—νὰ μᾶς διαβάξουν τὰ ἐννενηντα πέντε ἑκατοστὰ τοῦ ἑλληνισμοῦ ποῦ δὲ μᾶς διαβάξουν. Καὶ ὅσο τὸ δυνατὸ ἀποφυγῇ ἀπὸ μερικῆς γελοῖας «ἔρευνες» καὶ πανηγυρικὰ φυλλαδιάκια ποῦ βρωμοῦν θυμίαμα ταπεινῆς κολακείας.

Ἡ ἐπιβολὴ τοῦ περιοδικοῦ μόνο μαῦτὸ τὸ ἀρνητικὸ πρόβλημα θὰ ἐπιτευχθῇ καὶ με τὸ θετικὸ, τὸ κυριώτερο, τῆς ὕλης ἢ τῶν συνεργατῶν.

* *

Εἶναι ἀνάγκη νὰ προσθέσω πῶς στῆς παραπάνω γραμμὲς περιφρόνησα κάθε προσωπικὴ νύξη; Ὅσοι καθρεφτιστοῦν ἐκεῖ μέσα τόσο τὸ χειρότερο γι' αὐτοὺς. Ἀδιαφορῶ τελείως γιὰ τὰ ἄτομα. Μόνο τὰ ἔργα τους μ' ἐνδιαφέρουν.

Παρίσι 22 Ζ' 1933

Μ. ΒΑΣΣΑΣ

ΣΤΟ ΛΑΓΚΑΔΙ ΤΗΣ ΒΟΥΡΑΣ

Τὸ μονοπάτι ποῦ περνᾷ μες τὸ βαθὺ λαγκάδι
Καὶ μέσα του κυλᾷ μ' ἀφρούς τῆς Βούρας τὸ ποτάμι,
Πόσες φορὲς τὸ διάβηκα! Τῶν πλάτανων οἱ κλάδοι
Τὸ νερὸ ἔγγιζαν, στίς πλαγιὰς ἀνθίζε τὸ ροδάμι.

Θυμᾶμαι ποῦ στερνὴ φορὰ, δέκα ἀπὸ τότε χρόνια,
Περνοῦσα μόνος σιωπηλὰ τὸ δρόμο καὶ κορυμένα
Ἄκουγα ποῦ τραγούδαγαν στίς φυλλωσιές τ' ἀηδόνια,
Καὶ τὴν καρδιά μου σφίγγανε ὅσα εἶδα περασμένα.

Σήμερα πάλι τὸ περνῶ, κι' ἐλπίδες ποῦ χαθήκαν,
Παλιοὶ μου φίλοι ποῦ σβυσαν ἀπ' τὸ στερνὸ μου διάβα,
Ὅλα, ὅλα κεῖνα σὰ σκιές, σὰν ὄνειρα σβυστήκαν,
Καὶ μ' ἄφησαν μονάχα μιὰ λυπητερὴ θαμπάδα.

Ἄχ, εἶνε ὄνειρο ἢ ζωὴ! Σ' ὕπνου γλυκοῦ τὴν πλάνη,
Φάντασμά μ' ἀμίλητο, χλωμὸ καὶ θλιβερὸ διαβαίνει,
Σὰ ν' ἀκλουθᾷ ἓνα σιωπηλὸ στὴ νύχτα καρσάβι.
Πές μου, ἂν ἀλήθεια εἶν' ἡ ζωὴ, ποῦ τάχα νὰ πηγαίνει;

Α. ΡΑΖΕΛΟΣ

ΕΔΓΑΡΔ ΠΟΕ

ΟΥΛΛΟΥΜ

Οἱ οὐρανοὶ βαρειοὶ ἦταν καὶ σταχτιοί,
 Τὰ φύλλα ἦταν ζαρωμένα καὶ ξερά,
 Γιὰ μαραμὸ ἦταν τὰ φύλλα καὶ ξερά,
 Τοῦ μονήρη ἦταν Ὀχτώβρη μὴ νυχτιά
 Στὴν πρὸ ἀμνημόνευτή μου τὴ χρονιά.
 Ἦταν στὴ λίμνη τὴ θολὴ κοντὰ τοῦ Ὁμπερ
 Στὴν ὀμιχλένια μεσιανὴ περιοχὴ τοῦ Weir,
 Ἦταν κάτω στὰ ὄρη τὰ ἔλη τοῦ Ὁμπερ
 Στὸ βρυνκολακισμένο δασότοπο τοῦ Weir.

Ἐδῶ μὴ φορὰ μεσ' ἀπὸ μὴ τιτανικιά
 Δενδροστοιχία κυπαρισσιῶν περιπλανιόμουν,
 Κυπαρισσιῶν, μὲ τὴν ψυχὴ μου τὴν Ψυχὴ.
 Σὰν ἠφαίστειο κείνες τὶς μέρες ἢ καρδιά
 Μου ἦταν. Σὰν τὰ σκουριακὰ ποτάμια
 Σὰν τὶς λάβες πὸν ἀσταμάτητα κυλοῦν
 Καὶ τὰ ρέμματα τὰ θειαφικά τους κατεβάζουν
 Κάτω ἀπ' τὸ Γιάννεκ στὶς στερονὲς ζῶνες τοῦ Πόλου,
 Πὸν βογγοῦν ὡς κυλοῦν ἀπ' τὸ ὄρος Γιάννεκ
 Στὶς χῶρες τοῦ Βόρειου τοῦ Πόλου.

Ἡ ὀμιλία μας ἐστάθη σοβαρὴ
 Καὶ μειωμένη, μὰ οἱ σκέψεις μας ἀνούσιες
 Καὶ στεγνὲς ἦταν κι' οἱ ἀναμνήσεις μας προδότες
 Καὶ ξερὲς, γιὰτὶ δὲν ξέραμε πῶς ἦταν
 Ὀχτώβρης μῆνας καὶ δὲν εἶχαμε νοιώσει
 Ποιὰ νύχτα μέσα στῆς χρονιάς τὶς νύχτες ἦταν.
 (Νύχτα νυχτῶνε στῆς χρονιάς ὅλες τὶς νύχτες)
 Καὶ τὴ θολὴ τὴ λίμνη δὲν προσέξαμε τοῦ Ὁμπερ
 Ἄν κι' ἄλλη μὴ εἶχαμε ἔρθῃ ἐδῶ φορὰ,
 Καὶ τὰ ὄρη δὲ θυμηθῆκαμε ἔλη τοῦ Ὁμπερ
 Οὔτε τὸ βρυνκολακισμένο δασότοπο τοῦ Weir.

Καὶ τώρα ἔτσι ἡ νύχτα ὡς ἐγεροῦσε
 Καὶ τῶν ἄστρων σημείωνεν ὁ δίσκος τὴν ἀγῆ,

Καὶ τῶν ἄστρων ὁ δίσκος προμηγοῦσε τὴν ἀγῆ,
 Στὸ τέλος τοῦ μονοπατιοῦ μας ἐγεννήθη
 Μὴ νεφελένια ρευστὴ φεγγοβολή,
 Κι' ἀπ' αὐτὴν μέσα ἕνα θαυμάσιο ἐσηκώθη
 Μισοφέγγαρο μὲ διπλὸ κέρας μαζί,
 Τὸ μισοφέγγαρο τὸ διαμαντένιο τῆς Ἀστόρτης
 Μὲ τὸ διπλό της, καθαρὰ, κέρας μαζί.

Αὐτὴ εἶναι εἶπα πρὸ θερμὴ ἀπὸ τὴν Ἀρτέμιδα
 Μέσα σ' αἰθέρα στεναγμῶν αὐτὴ κυλάει,
 Μέσ' σὲ μὴ χῶρα στεναγμῶν αὐτὴ γυρνάει
 Κι' εἶδε πὸς δὲ στεγνώσανε τὰ δάκρυα
 Σ' αὐτὰ τὰ μάγουλα ὅπου ποτές του δὲν πεθαίνει
 Τὸ σκουλήκι, καὶ πέρασε τοῦ Λέοντα
 Τ' ἄστρο, τὸ μονοπάτι νὰ μᾶς δείξει
 Τῶν Οὐρανῶν. Γιὰ τὴν Εἰρήνη καὶ τὴ Λήθη
 Τῶν οὐρανῶν κι' ἀνήφησε τὸ Λέοντα
 Κι' ἀνέβη πάνωθὲ μας γιὰ νὰ λάμψει
 Μὲ τ' ἀχιτένια μάτια της, κι' ἀνάμεσα
 Σηκώθη ἀπὸ τοῦ Λέοντα τὸ σπῆλιο
 Γιομάτη ἀγάπη στὰ φεγγόβολα τὰ μάτια της.

Μὰ ἡ ψυχὴ σηκώνοντας τὸ δάχτυλο
 Εἶπε—Μὲ λύπη, τ' ἄστρο τοῦτο τὸ φοβοῦμαι
 Παράξενα φοβοῦμαι τὴν ὠχρότη του,
 Ω! ἄς βιαστοῦμε—ἄς μὴν ἀγοποροῦμε
 Ω! φῦγε, πρόπει, ἔλα νὰ φύγουμε—
 Μὲ φόβο μίλησε ἀφίνοντας νὰ πέσουν
 Τὶς φτεροῦγες της πὸν σύρτηκαν στὴ σκόνῃ
 Μ' ἀγωνίαν ὀλολύζοντας νὰ πέσουν
 Ἄφισε τὰ φτερά της ὡς πὸν σύρτηκαν στὴ σκόνῃ
 Ὡς πὸν θλιμμένα σύρτηκαν στὴ σκόνῃ.

Ἀπάντησα—Αὐτὸ εἶναι μόνο ὄνειρομα,
 Ἄς προχωρήσουμε στὸ φῶς τὸ τρομουλένιο
 Ἄς βουτηχτοῦμε στὸ φῶς τὸ κρουσταλένιο,
 Τὴ νύχτα αὐτὴν ἢ Σιβύλλινη λαμπρότη της
 Ἀχινοβολάει μ' ὀμορφάδα καὶ μ' ἐλπίδα,
 Κοίτα—πῶς πάλλει μεσ' στὴ νύχταν ἀνεβαίνοντας

Στὸν Οὐρανό. Μποροῦμε ν' ἀφιστοῦμε
 Στὴν ἀχτινοβολία της χωρὶς κανένα κίνδυνο
 Καὶ βέβαιοι νᾶμαστε πὼς ἴσια θὰ μᾶς πάει
 Στὴν ἀχτινοβολία της ν' ἀφιστοῦμε δίχως κίνδυνο
 Πὸν δὲν μπορεῖ παρὰ ἴσια νὰ μᾶς πάει,
 Ὡς πάλλει μεσ' στὴ νύχτα στὸ στερέωμα.

Πράϋνα ἔτσι τὴν Ψυχὴ καὶ τὴν ἀσπάστηκα
 Καὶ τὴν ἐτρόβηξα ἀπ' τὴ σκνυθροπιὰ της μέσα
 Καὶ νίκησα τοὺς δισταγμοὺς καὶ τὰ σκοτάδια της
 Καὶ πρὸς τὸ τέλος προχωρήσαμε τοῦ δρόμου,
 Μὰ ἐνὸς τάφου ἢ θύρα μᾶς σταμίτησε,
 Θρυλλικοῦ ἐνὸς μνήματος ἢ θύρα.
 Κι' εἶπα—Γλυκεῖα ἀδερφή στὴ θύρα αὐτὴ
 Τοῦ θρυλλικοῦ τοῦ τάφου τ' εἶν' γραμμένο;
 Καὶ μ' ἀποκρίθη—Οὐλαλοῦμ, Οὐλαλοῦμ,
 Τὸ κοιμητῆρι εἶν' τῆς χαμένης σου Οὐλαλοῦμ.

Κι' ἐγίνη τότε μου ἡ καρδιά, θολή, βαριά,
 Σὰν τὰ φύλλα ποὺ ἦταν ζαρωμένα καὶ ξερά
 Σὰν τὰ φύλλα ποὺ μαραντικά ἦταν καὶ ξερά,
 Κι' ἔκραξα. Θᾶτανε στὴν ἴδια αὐτὴ νυχτιά
 Τοῦ Ὀχτώβρη βέβαια, στὴν ποὺ πέρασε χρονιά,
 Πὸν ταξίδευνα ταξίδευνα ἀπὸ δῶ
 Πὸν ἕνα φορτίο κονβαλοῦσα τρομερό,
 Νύχτα νυχτῶνε μέσα σ' ὅλη τὴ χρονιά!
 Ποῖός, σ' αὐτὴ, δαίμονας μ' ἔσυρε μεριά;
 Τώρα καλὰ τὴν ξέρω τὴ θολὴ τὴ λίμνη τοῦ Ὀμπερ
 Τὴν ὀμιχλένια μεσιανὴ περιοχὴν αὐτὴ τοῦ Weir,
 Τώρα καλὰ τὰ ξέρω τὰ ὄγρὰ τὰ ἔλλη τοῦ Ὀμπερ
 Καὶ τὸ βρουκολακισμένο αὐτὸ δασότοπο τοῦ Weir,

Μεταφρ. ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΟΥΡΕΛΟΣ

ΚΑΘΡΕΦΤΙΣΜΑΤΑ

ΣΕ ΜΙΑΝ ΑΚΡΗ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Δὲν ἀρκεῖ νὰ σὲ σπρώχνη μιὰ διάθεση ἀλλαγῆς, σὲ ξένα μέρη.
 Δὲν ἀρκεῖ νὰ ζητᾶς νὰ ξαπολύσης τὸν ἑαυτό σου στὸν πλατὺν ὁρίζοντα τοῦ ἀγνώστου. Μπορεῖ νὰ γυρνᾶς στὴν Εὐρώπη, μπορεῖ ν' ἀνιχνεύεις τ' ἀπροσδιόριστα πλάτηα τῶν θαλασσῶν, ὅμως ἂν δὲν ἔρθῃ νὰ σ' εὕρῃ ἐκεῖνο ποὺ ζητᾶς καὶ δὲν ξαίρεις ἀκόμα τί εἶναι, ἂν δὲν ἔρθῃ ἡ στιγμή ποὺ θὰ σὲ σταματήσῃ, μάταια θὰ τρέχῃς στὰ μακρυνὰ τὰ μέρη κι' ὁ οὐρανὸς ποτὲ δὲν θὰ κλείσῃ μπροστά σου.

Αὐτὸ εἶναι, νὰ ἔχῃς τύχη. Ν' ἀντικρύσης μιὰ ὥρα γρηγορότερα ἐκεῖνο τὸ μέρος τῆς γῆς ποὺ ἦταν γιὰ σένα τοιμασμένο. Καὶ τότε θὰ κλείσῃ ὁ ὁρίζοντας ἀπαλὰ ἀπαλὰ γύρω σου κι' ἀπὸ παντοῦ καὶ θὰ μείνης ἐκεῖ ἀιχμάλωτος τῶν μυστικῶν προσδοκιῶν σου. Ἡ πρώτη καὶ μεγάλη εὐτυχία σου εἶναι νὰ παύσης ν' ἀκούς τὸν ἑαυτό σου νὰ ζητᾷ κάτι ποὺ δὲν τὸ βοῆκε ἀκόμα. Ν' ἀνακαλύψῃς ἐπὶ τέλους τὶς δυτικὲς Ἰνδίες σου· νὰ μπήξῃς ἐκεῖ τὴ ρομφαία τῶν ἀνείρων σου· κι' ἔπειτα νὰ κάνῃς ταξίδια, πολλὰ ταξίδια γύρω στὴν ἀνακάλυψή σου, ἀποζητώντας νὰ ἐξερευνήσῃς τὴ γῆ σου, νὰ ἐξερευνήσῃς τὸν ἑαυτό σου.... Νὰ σταματήσῃς ἐκεῖ σὲ κάποιο ψῆλωμα καὶ νὰ κοιτάξῃς μὲ ἀγάπη ἐκεῖνο ποὺ σὲ τριγυρίζει καὶ ποὺ σὰν κερδισμένη ἀπ' τὶς ἀναζητήσεις σου εὐδαιμονία θ' ἀπλώνεται παντοῦ,—ν' ἀντικρύξῃς ναρκισσικὰ τὸ λαμπερὸ πρωτοξημέρωτο ὁρίζοντα τοῦ ἑαυτοῦ σου. Δυστυχῆς ὁ ἀνθρώπος ποὺ μὲ ξερὰ ἀπ' τὴν καίλα χεῖλη ἀνιχνεύει νὰ βοῆ μεσ' ἀπ' τὶς σκιὲς κι' ἀπ' τὰ φῶτα ἐκεῖνο ποὺ πάντα τοῦ φεύγει. Εὐτυχῆς ὅποιος βρῖσκει. Εἶν' εὐτυχῆς ὁ ἀνθρώπος ποὺ μπορεῖ νὰ πῇ: «τὸ βοῆκα· αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο ποὺ χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζω τὸ ἀναγνωρίζω. Μοῦ τὸ λέν οἱ πόροι τοῦ σώματός μου, τὰ τενητωμένα βλέφαρα τῶν ματιῶν μου καὶ τῶν κυττάρων μου ἢ ἀνατριχίλα». Κι' ὅταν τὸ πόδι σου πατήσῃ γερὰ στὴ γῆς αὐτὴ ποὺ ἀνακάλυψες, τότε γυρνᾶς τὸ βλέμμα σου γύρω κατακτητικό, στὰ κοντινὰ ἀγαπημένα μικροτίποτα, στάλαρινὰ ἐκστατικά σχήματα καὶ τὰ χρώματα κι' αἰσθάνεσαι πλούσιος ἀπ' ὅλα ἐκεῖνα τὰ μαγικὰ συμπλέγματα τῆς νέας σου πραγματικότητας, ποὺ μέσα στὴν ἀτμόσφαιρα σὰ σὲ ἀδιόρατο γὰδι κινοῦνται ἢ στέκονται πάντα γύρω σου, πάντα γύρω σου, ὑποταγμένα λὲς στὴ θέλησή σου νὰ τὰ δῆς καὶ νὰ τὰ ζήσης. Ψηλώνεις σὰ νὰ πέτυχες κάτι στὴ ζωὴ καὶ σκέπτεσαι πὼς ὅ,τι ἀκνητεῖ ἐκεῖ πέρα μακριὰ εἶναι σὰ νὰ περιμένε ἐσένα καὶ σταμάτησε, κι' ὅ,τι κινεῖται εἶναι σὰ ν' ἀλλάξῃ φιλάρεσκα στάσεις γιὰ νὰ τὸ δῆς ἐσῶ....

* *

Ἴδου ἡ Φλώρινα ὅπου ἐγὼ σταμάτησα. Λησμονημένη σὲ μιὰν ἄκρη τῆς λησμονημένης Μακεδονίας χαιρέται τὸν ἑαυτό της. Ἡ Φλώρινα εἶναι τὸ βουνό, ἡ Φλώρινα εἶναι ὁ κάμπος μὲ τὴ σιωπηλὴ

μαρμαρηγή της πρασινάδας του. Η Φλώρινα είναι ακόμη πιο πολύ ο αέρας που απλώνεται απάνω απ' όλα, ελαφρός και απαλός, ο αέρας που τα περιβάλλει όλα τα πράγματα σαν χάδι αέρινο που δεν ξαίρουν από που τους έρχεται. Ίσως είμαι εγώ που απλώσα την αγάπη μου και την έκανα ένα αέρινο χάδι για όλα τα πράγματα που στέκονται και με κοιτάζουν.

* *

Είναι ο βράχος μπροστά μου που κατεβαίνει και σταματάει στην παρυφή της πόλης και ακρουμάζεται τον έντονο και άταχτο παλμό της ζωής των ανθρώπων. Και πάλι κάτω από τα ριζά του βλέπω το βράχο ν' ανεβαίνει απαλά, άλλοι δείχνοντας την πέτρινη γυμνή σκληρότητα του στήθους του. Άλλοι σκεπασμένος με μια σγουρή θαμνώδκη πρασινάδα, δάσος που κρύβει κάτω από αιώνιες σκιές τα μυστικά του. Βλέποντάς το το δάσος αυτό νομίζεις πως έχει κάτι να σου πη. Κ' εγώ βλέποντάς το πίστεψα πως κράταε για μένα κάποιες ανείπωτες ως τώρα όμιλιες του. Κι' όταν έγραφα στην πράσινη άγκυλιά της γης, κι' όταν γύρω μου είδα...

* *

Ήταν γύρω μου το δάσος. Ένα πλήθος από δέντρα μικρά, λεπτά, θαμνώδη. Κ' ήταν τούτα τα δέντρα σαν όντα απ' άλλους κάποιους κόσμους, παραμυθένιους, που 'χαν έρθει εκείνη τη στιγμή και στάθηκαν γύρω μου και με περικύκλωναν. Κινούσαν αλαφροτάτα τόσα εκφραστικά τους όργανα, τα φύλλα, τα κλαδιά. Ψιθύριζαν χωρίς άλλο άναμεταξύ τους κάτι. Φαίνονταν σα να τα σάλεβε ζωηρή επιθυμία να εκφραστούν... Δεν είναι τούτα λόγια έξω από κάθε λογική. Είναι αδύνατο ένα δέντρο να μην έχει κάτι να πη στον άνθρωπο, αδύνατο να μη συνεννοείται με το γύρω του κόσμο, να ζή απομονωμένο. Άλλοιως δε θα μπορούσα να έννοήσω σε τι θα του χρησίμευε το σχήμα και το χρώμα και η κίνηση. Θέλω να πιστέψω πως δεν είναι αυτά παρά διάφοροι τρόποι να εκφραστούν, και οι μόνες δυνατότητες συνεννοήσεώς τους μαζί μου. Κοιτάζω τις πράσινες και δροσερές αυτές ύπαρξεις. Και είναι ανοιχτές, ορθάνοιχτες όλες μου οι αισθήσεις απέναντί τους. Ποιός θα μου πη ότι μάταια στέκονται τούτα τα δέντρα γύρω μου;

* *

Βρίσκομαι στην κορυφή του μεγάλου βράχου. Πέρα κει σαλεύει μια σαύρα. Έπειτα στέκεται και κοιτάζει την ακίνητη απεραντισμένη τουθρανού. Η ατμόσφαιρα ολοκάθαρη λαμπυρίζει από ανταύγειες ενός ήλικου δειλινού. Πάνου απ' τον κάμπο, που ξεκουράζεται απ' τη δουλειά του ανθρώπου, ένα γεράκι ζυγιάζει τα φτερά του και κάνει γύρους ευρείς, σιωπηλά πετώντας. Όμως με τραβιέει το θέαμα τουθρανού.

Βρίσκω πως πέρ' απ' τον κόσμο των μορφών, για τον οποίο πάλλει με τόση αγωνία χαρᾶς και λύπης ή φτωχή καρδιά μας, ύ-

πάρχει ένας άλλος κόσμος, μια άλλη ζωή έξω από κάθε σχήμα, ζωή που συλλαμβάνεται σαν φῶς και σαν αέρας ή ατμόσφαιρα, όπου μορφές δεν κατοικούν άλλ' αντηχούν μετέωρα τραγούδια και κουδουνίζουν λόγοι ανθρώπων' όπου ταξιδεύουν όνειρα και αργοφεύγουν τρόμοι...

Κι' απ' τους ασημένιους γάμους της ατμόσφαιρας και του φωτός, εκεί υπερόψηλα γεννιέται ο Ουρανός, ασάλευτη παρήγορη ένότητα περ' απ' την πολλαπλότητα των μορφών της ζωής και της φύσης. Ο Ουρανός που είναι σαν μια νευτωνική ένότητα των χωμάτων της ζωής μας: σύνθεση και άρνησή τους. Πιστεύω στη μυθολογία όταν λέη πως ο άνθρωπος πεθαίνοντας πάει να ήρεμήση εκεί στην αιώνια ένότητα, στον ουρανό. Αφού και όταν ζοῦμε, ζητοῦμε αντικρούοντάς τον να λησμονήσουμε τον εαυτό μας. Γι' αυτό κ' εγώ τώρα εδώ, κνηνημένος απ' τον εαυτό μου τον αντικρούζω.

Έκείνο το γεράκι όμως δε λησμονάει τον εαυτό του. Το βλέπω ότι ακόμα κάνει κύκλους πεισματικά αναζητώντας κάτι που δε θέλει να ξεφανερωθῆ, να του δοθῆ. Κι' αν το βοῆ, κι' αν χορτάση απ' αυτό, πάλι θα ξαναρχίση τους πλατεῖς του και βωβούς γύρους κοιτάζοντας προς τα κάτω. Δε μπορεί να λησμονήση τον εαυτό του. Δε μπορεί να πλάση τον ουρανό του...

Π. ΣΠΑΝΑΘΝΙΑΗΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΙΖΥΗΝΟΣ (1)

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ

Για να νοιώσουμε καλά το έργο του Γεωργίου Βιζυηνού (2) και να καταλάβουμε τις αιτίες της τέτοιας ή τέτοιας εξέλιξης του ποιητή, πρέπει να ξετάσουμε από πριν το περιβάλλον όπου γεννήθηκε κι ανατράφηκε και κατόπι μορφώθηκε κι αναπτύχθηκε.

Ο ποιητής είδε το φως στη Βιζών της Θράκης. Το «πολύχλινο της Βιζύης» των αρχαίων, το «Κάστρον της Βιζύης» του Ζωναρά στα 1848. Η μικρή αυτή κομόπολη βρίσκεται στο δρόμο πάνω μεταξύ Αδριανούπολης και Πόλης και ήταν έως την εποχή της μεταναστεύσης κέντρο ρωμαίικο κι έδρα Μητροπολίτη του αγίου Βιζύης υπαγόμενου στο κλήμα του οικουμενικού Πατριαρχείου.

Είναι γνωστό ότι κατά την εποχή της παλιάς οθωμανικής αυτοκρατορίας, ο Οικουμενικός Πατριάρχης θεωρούνταν εθνάρχης του γένους των ρωμαίων, των ρωμιών δηλαδή που ζούσαν κάτω από το σκῆπτρο του Σουλτάνου, όντας ραγιάδες του, από την εποχή της καταστροφής της Βυζαντινής αυτοκρατορίας.

Η τέτοια αναγνώριση στηριγμένη σε παλιά σουλτανικά φιρμάνια ακόμα και του ίδιου του πορθητή, όπως διατεινόταν τότε το Οικουμενικό Πατριαρχείο, καθώς και σε μακροχρόνια καθιέρωση έδιναν την εποχή εκείνη στο λογαριαζόμενο εθνάρχη καθώς και στους μητροπολίτες του θρόνου του, εξουσία μεγάλη απάνου στο χριστιανικό κόσμο έξόν από εκκλησιαστική και ήθική μὰ και πολιτική ακόμα και εκπαιδευτική.

Η εκκλησία, ήταν το κέντρο που δλόγουρά του στρεφόταν κάθε διδασκαλία, κι απ' αυτήν εξαρτόταν τότε άμεσα ή έμμεσα τὰ σχολεία και κάθε εκπαιδευτικό σωματείο. Συχνά οι κληρικοί ήταν δασκάλοι, καθηγητές και σχολάρχες.

Είναι λοιπόν φυσικό στις χριστιανικές ψυχές των ανθρώπων της εποχής και των μερών εκείνων να τυπωνόταν μιὰ θρησκευτικότητα, μιὰ θεοφοβία κάποια δυνατώτερη προσκόλληση στις θρησκευτικές παραδόσεις κάποια εὐσέβεια έστω και έξωτερική έστω και άρμοσμένη το περισσότερο στους τύπους της λατρείας.

Ο λαός βρισκόταν σε πολὺ συχνή επικοινωνία με τους ιερωμένους του, που ήταν και οι πὺν γραμματισμένοι περιμέροντας απ' αυτούς, διδασκαλία και καθοδήγηση ακόμα και υποστήριξη.

Δέν είναι βέβαια έδω ό τόπος να ξεταστεί το είδος της διδασκαλίας και της καθοδήγησης που γινόταν στον άπλόν αυτό κόσμο

(1) Κομμάτι άκέραιο από το έργο μου «Στερνοί Φαναριώτες λόγιοι».

(2) Το όνομα Βιζυηνός καθώς είναι φανερό και μὺν το βεβαίωσαν συγγενείς του δέν είναι οικογενειακό του. Τὸ πήρε από τον τόπο που γεννήθηκε, καθώς τόκαμαν και πολλοί άλλοι που έχουν επίθετα όπως τὰ Ραιδεστινός, Αρτακινός, Λαμψανινός κ.λ.π. τὸ λέει κι' ό ίδιος ό ποιητής στο έργο του «Ποίος ήτο ό φονεύς του αδελφου μου» βάζοντας στο στόμα της μητέρας του. «Μὰ κείνο (τό παιδί της) έπρόκοψε και πήρε ένα όνομα από τὰ περιγράμματα του και τώρα σαν τὸ γράφουμε μέσ' τις έφημερίδες δέν ή- ξεύρω κι' εγὼ ή ίδια, τὸ παιδί μου είναι μαδές που λένε...»

καθώς και τί λογιῆς πρόσωπα ήταν οι ίδιοι οι οδηγητές, σημαδεύω μόνο το πράγμα.

Η έπιρροή της θρησκείας και του εκκλησιαστικού περιβάλλον όπου εὐθύς από τὰ πρώτα χρόνια της ηλικίας του βρέθηκε ό Βιζυηνός, τυπώθηκε μέσα στην ψυχή του και τὸν άκολούθησε μέσα σ' δλόκληρο το έργο του.

Από πολὺ μικρή ηλικία ό ποιητής γνώρισε τὰ πρόσωπα και τὸς χαρακτήρες που έγιναν άργότερα αντικείμενα των έργων του. Οι έντύπωση από την τριγυρινή φύση του γεμίσαν την καρδιά κι' άκουσε τὰ όνόματα των τόπων όπου κατόπι θὰ στριφογύριζε το λογοτεχνικό του έγώ...

Οι άπλοι χωρικοί της Θράκης όσοι δέν καλλιεργοῦσαν τὰ χωράφια των για να ζήσουν, ή δέν κέρδιζαν τὸ ψωμί τους ψαρεύοντας στα νερά της Προποντίδας ή της Μαύρης θάλασσας ξενητεύοταν για' αναζήτηση τύχης στην Πόλη, όπου από την άλλη μεριά έφθιναν για τὸν ίδιο σκοπό πολλοί κι' από την Μικρὴν Ασία, ακόμα κι' από την παλιὰ Ελλάδα.

Τὴν εποχή εκείνη ή Πόλη αποτελοῦσε τὸ κέντρο όλου του έμπορίου της παλιάς Οθωμανικής αυτοκρατορίας έξασκημένο τὸ περισσότερο από ρωμηούς, καθώς και την έδρα διανοητικής κίνησης.

Ο μικρός Βιζυηνός αφού έμαθε τὰ πρώτα γράμματα από τὸ δάσκαλο του χωριου του, ή τὸν πατῆ της ένορίας του στάλθηκε κι' αυτός δέκα χρονῶ στην Πόλη μαθητευόμενος κοντὰ στο ράφτη θείο του σ'ένα από τὰ χάνια του Μεγάλου Τσαρσιου του Βυζαντίου. Ο Γιωργῆς έμεινε εκει ραφτάκι με τὴ βελόνα στο χέρι δυό χρονία.

Μέσα στη νυχτοήμερη εργασία των ραφτάδων του τσαρσιου που ὡς τὰ τελευταία ακόμα χρονία δέν γνώριζε άνάπανση παρὰ μονάχα τὸ άπομεσίμερο της Κυριακής και την Κυριακή του Πάσχα, έχοντας έλπίδατου μονάχημιό επιστροφή για μερικῆς μέρες στο πατρικό του χωριό, ό μικρός Βιζυηνός συμπλήρωσε τις γνώσεις του απάνω σε ότι ειχε άκούσει έως τότε από τὸ στόμα της μητέρας του και των συγγενων του για τὸς θρύλλους της Πόλης και της Θράκης.

Από τὸ υγρό παμπάλαιο χάνι όπου κατοικοῦσε, ξεκινώντας να πάει σε διάφορες δουλειές του μαστορή του ό μελλούμενος διηγηματογράφος, θὰ πλανήθηκε βέβαια μέσα στους στενούς δρόμους του Βυζαντίου, θὰ περιεργάστηκε την Αγία Σοφία και τὰ τριγυρινά κατατόπια της, τὸν Ιππόδρομο, θὰ περπάτησε τὸ μακρὸ δρόμο του Διβάν Γιολου και θὰ πλάνησε τὸ μάτι απάνω στα παλιά τούρικα σπίτια με τὰ κλειστά διχτυωτά τους.

Πηγαίνοντας πάλι με τὰ πόδια από τὸ χάνι του να προσκυνήσει, όπως είναι ή συνήθεια στο άγίασμα του Μπαλουκλιου και περπατώντας κατὰ μάκρος των Βυζαντινων τειχων θὰ είδε τὸ δρόμο του χωριου του, της Βιζύς και θάνοισε την αίχμη της νοσταλγίας να του τρυπάει την καρδιά.

Άλλες πάλι φορές σταλμένος στο Βόσπορο για να παραδόσει δέμα ρούχων σε κάποιο από τὰ διάφορα πελάγια πασάδικα κονάκια

της Ευρωπαϊκής ή της Ασιατικής ὄχθης θὰ πέρασε βέβαια τοὺς μεγάλους τῶν πλουσίων κήπους μετὰ τὰ ξωτικά δέντρα καὶ θὰ εἶδε τὶς γυναῖκες τῶν χειρῶν, ποὺ δὲν κρυβόνταν μπροστὰ τοῦ ἐξ αἰτίας τῆς μικρῆς τοῦ ἡλικίας καὶ τῆς ἀσημότητάς του.

Οἱ ἐντύψεις τῆς παιδικῆς αὐτῆς ἡλικίας ἀφηκαν βαθεῖα ἴχνη στὴν ψυχὴ τοῦ μελλομένου ποιητῆ.

Ἡ πληχτική ὁμῶς καὶ σκληρὴ ζωὴ ποὺ περνοῦσαν τὰ ραφτιάκια τοῦ μεγάλου τσαρσιοῦ εἶχε καὶ τὶς φιλοδοξίες της. Μέσα στοὺς στενοὺς ὑγροὺς τοίχους τοῦ ἐργαστηρίου περιμενόταν ἡ ἐμφάνιση πάντα κάποιας νεράιδας ἢ Βασιλοπούλας ποὺ θὰ ζητοῦσε γιὰ χάρη ἀπὸ τὸ ραφτάκι νὰ τῆς ράφει τὰ νυφιάτικα χωρὶς ραφὴ καὶ ράμα ἢ ἄλλο παρόμοιο. Ζοῦσαν ἀκόμη καὶ ἄλλες παραδόσεις στὰ στόματα τῶν ἀπλῶν αὐτῶν ἀνθρώπων ποὺ τὶς ἐγκολπώθηκε καὶ τὶς τύπωσε μέσα τοῦ ὁ μικροῦ Γιωργῆς.

Κατὰ δυστυχία ἢ κατὰ καλὴ τύχη τοῦ ποιητῆ ὁ θεὸς τοῦ ράφτης πέθανε δυὸ χρόνια κατόπι ἀπὸ τὴ πρόσληψη τοῦ ἀνιψιοῦ του στὸ ἐργαστήρι ἀφίνοντας τὸν στὴν προστασία κάποιου ἐμπόρου τοῦ τσελεμπῆ Γιάννου. Αὐτὸς χτυπημένος ἴσως ἀπὸ τὴν εὐφροσύνη τοῦ νέου παιδιοῦ φρόντισε ἀμέσως νὰ στείλει τὸ μικρὸ Βιζυηνὸ ὑποταχτικὸ τοῦ Μητροπολίτη Κύπρου.

Δὲν ὑπάρχει καμιὰ ἀμφιβολία πὸς ὁ ἔμπορος κίνοντας τὸ κίνημα αὐτὸ ἔβλεπε κίβλας μπροστὰ τοῦ τὸ μικρὸ παιδὶ ἀνώτερο κληρικὸ ἐπίσκοπο ἢ Μητροπολίτη.

Κατὰ τὴν ἐποχὴ ποὺ μᾶς ἀπασχολεῖ καὶ πολὺ ἀκόμα ἀργότερα ὑπάρχουν στὸ κλῆμα μέσα τοῦ οἰκουμενικοῦ Θρόνου ἱερωμένοι πρόθυμοι νὰ ὑποστηρίζουν τὴν ἐκπαίδευση νέων ἔξυπνων, ποὺ ἀγαποῦσαν τὴ σπουδὴ καὶ νὰ τοὺς ἀνοίξουν κατόπι τὸ δρόμο πρὸς τὴν ἀνώτερη ἱεραρχία, στάδιο τότε γεμάτο μέλλο ἀφοῦ οἱ διάφοροι Μητροπολίτες ποίμαιναν ἐκκλησιαστικὰ ἀπέραντες καὶ πλούσιες ἐπαρχίες τῆς παλιάς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Στὸ Μητροπολίτη πλάι τῆς Κύπρου ὁ Βιζυηνὸς ἔμεινε ὑποταχτικὸς, διορισμένος σύγχρονα καὶ παιδονόμος τοῦ σχολειοῦ κερδίζοντας πενήντα γρόσια τὸ μῆνα.

Φορεμένος ὅσο καὶ καὶ καλογερικὸ κοῦκο ὁ μελλοῦμενος λογοτέχνης λαχάρησε τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἱεραρχία καὶ τὸ μοναχικὸ βίον. Φαίνεται πὸς καὶ ὁ Μητροπολίτης ἐπιθυμοῦσε νὰ χειροτονήσῃ τὸν ὑποταχτικὸν τοῦ ἱεροδιάκονο στέλλοντας τὸν κατόπι δάσκαλο σὲ κάποια μονὴ τοῦ νησιοῦ. Ἔτσι δίκαια ὁ Βιζυηνὸς θὰ θεωροῦσε τὸ Μητροπολίτη Γέροντά του καὶ αὐτὸς ἐκείνον «ἀνάστημά του» δηλαδὴ ἐκκλησιαστικὸν τὸν δημιουργημά.

Τὸ βουλγαρικὸ σχίσμα ἀπασχολοῦσε τότε τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο καὶ ὁ Μητροπολίτης Κύπρου προσκαλέστηκε στὴν Πόλη. Τὸν ἀκολούθησε ὁ Βιζυηνὸς 16 χρόνων.

(Ἔχει συνέχεια)

ΑΝΤΩΝ. ΓΙΑΛΟΥΡΗΣ

ΣΤΟ ΝΗΣΙ ΤΟΥ ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΥ

Ἄριστομένης Προβελέγγιος, χωρὶς νὰ ἔχει διαφιλονικίσει ποτὲ (μαζὶ μετὰ πῶσους ἄλλους!) ὄνομα μεγάλου ποιητῆ, εἶναι ὅμως ποιητὴς γνήσιος καὶ ξεχωριστός, ποὺ δὲ συγγενεὺς μετὰ κανέναν ἄλλον ἀπὸ τοὺς δικούς μας στὴν τεχνουργία. Ἄν θελήσουμε νὰ βροῦμε γνήσια ποίηση στους συγχρόνους μας, δὲ θὰ τὴ ζητήσουμε πούθενά ἄλλοῦ παρὰ στους στίχους τοῦ Προβελέγγιου καὶ τοῦ Φιλύρα, γιατί αὐτοὶ ἐκφράζουν ἀμεσώτερα τὸ ἑσωτερικὸ γεγονός ποὺ λέγεται λυρισμός: Φαίνεται μάλιστα πὸς ὁ δεύτερος, κάπως συνθετικὸς καὶ βέβαια πρὸ συγχρονισμένος, δὲν ἔμεινε ἀνεπηρέαστος ἀπὸ τὸν προεστῆ μετὰ τὴν πηγαία ἔμπνευση καὶ τοὺς ἀπροσποίητους ἐκφραστικὸς τρόπους. Ὁ Προβελέγγιος, ἂν καὶ μετὰ τὴν πρώτη ματιὰ φαίνεται ὡς ποιητὴς ἄλλου καιροῦ, εἶναι ἔτοιμος ὥσπὸς νὰ ἀποκαλύψει στὸν ἀνοιχτόματι ἀναγνώστη ἕνα θησαυρὸ ἀνοσιφίαστο, ποὺ ἔχει φυσικὰ τὴν ἀξία του γιὰ κάθε ἐποχὴ. Κάτω ἀπὸ τὸν περιτέχνον, ὡς ἀτημέλητο, στίχο του μετὰ τὴν ἀνάμιχτη ἐδῶ καὶ ἔχει γλῶσσα, μετὰ τὰ ποικίλα, κάποι' ἐλευθέρως, μέτρα, μετὰ τὴν σχεδὸν ἀμελημένη πλοκὴ τῶν λέξεων, μετὰ τὸ ἀπλό—ἀπλό μέχρι παραξήγησιν οὖν—συναίσθημα καὶ διανοητικὸ περιεχόμενον, κάτου ἀπ' αὐτὴ τὴν πρωτόγονα ἀδιάφθορη ἀντίληψη καὶ ἐφαρμογὴ τῆς τέχνης, ὑπάρχει μὴ σπάνια φυσικότητα καὶ ἀφέλεια καὶ αὐτὸ εἶναι ἡ χάρη καὶ τὸ μεγαλεῖο τοῦ ποιητῆ μας. Διαβάζοντας κανεὶς ποιήματα τοῦ Προβελέγγιου ἔχει τὴν ἰδέαν πὸς πρόκειται γιὰ πρῶτες ἐντυπώσεις ποὺ ἑσωτερικεύονται μετὰ πρῶτα λόγια ποὺ ἔρχονται στὸ στόμα, τόσο εἶναι τὸ ἀυθόρητο καὶ ἡ εὐλιζομένη τους. Ἡ φύση, ἡ θάλασσα, ἡ γυναίκα, ἡ γῆ, ὁ οὐρανός, οἱ ἐπιγεῖες ὁμορφιές, τὰ ἀόρατα πλάσματα, ὅλα τὰ πρόσπολα καὶ τὰ ἀντιζείμενα ποὺ κινούνται μετὰ τὴν ποίησίν του, τὸν ἐμπνέουν ἀπειθείας καὶ γι' αὐτὸ ζωηρότατα, δίχως χαλαρωτικὰς μεσολαβήσεις. Τὸν παρακολουθεῖς καὶ πούθενά δὲν διακρίνεις αὐτὸ ποὺ λέμε δεύτερο χεῖρι. Νομίζει κανεὶς πὸς ὁ ποιητὴς αὐτός δὲν ἔχει δασκαλεῖται ἀπὸ κανέναν, πὸς δὲν ἀκολούθησε καμιὰ σχολή, πὸς στάθηκε ἔξω ἀπ' τὰ βιβλία. Καὶ ὁμῶς εἶναι ὁ ἴδιος ποὺ μᾶς ἔδωσε ὑπὲρ ὅσων ἐστὶν ἡ γλῶσσα μας, μοιλονότι σὲ καθαρεύουσα τὸ «Φάουστ» καὶ ἔλαρσε στους φιλολογικὸς προγόνους μας τὸ αἰσθητικὸ ἔγχειριδίον τοῦ Λέσσινγκ σπουδαστῆς στὰ νιάτα του τῶν Γερμανικῶν Πανεπιστημίων καὶ παρὰ λίγο Καθηγητῆς τῆς λογοτεχνίας στὸ δικὸ μας. Ὅλη αὐτὴ ἡ ἐργασία, ἡ πρωτότυπη καὶ ἡ ἄλλη ἂν καὶ ἀποσκεπασμένη ἀπὸ τὴν ἀδιαφορία καὶ τὴν πολιτικὴν ποὺ ἔχουν γίνει καθεστῶτα στὸν τόπο μας μαρτυρεῖ ἕνα ἐργάτη τολαντοῦχο τῶν γραμμάτων μας καὶ περμένει πάντα τὸ μελετητὴν ποὺ θὰ τῆς κάμει τὴν ὀριστικὴν ἐρημνεῖα καὶ τοποθέτησιν.

Ὁ Προβελέγγιος βροῖσεται σχεδὸν πάντα στὸ νησί του, στὴ Σίφνον μετὰ τὰ κατάσπρα σπίτια καὶ τοὺς λεπτοῦς κατοίκους της. Τὰ καλοκαίρια του ὅλα, ἐξὸν ἀπὸ λίγα ποὺ πέρασε στὸ ἑξωτερικόν, τὰ περνᾷ σὲ μὴ ποιητικὴν τοποθεσίαν τοῦ νησιοῦ, τὴ Χρυσοπηγὴ· ἕνα χαμηλὸ βράχο ποὺ προεξέχει μετὰ τὴν θάλασσα τοῦ Αἰγαίου. Τὸν ἐβρῆκα στὸν ξενῶνα τοῦ παλαιοῦ μοναστηριοῦ ποὺ ναι χτισμένο ἐκεῖ ἐπάνω, ἑξαπλωμένον στὸ κρεβάτι του ἀπὸ μὴ ἐπίμονη ἀδιαθεσία. Εἶναι ἕνας πραγματικὸς ἄρχοντας μετὰ τὸν ἄερα καὶ ὄχι μόνον μετὰ τὴν καταγωγή τῆς ἀρχοντίας, λευκὸς κατάλευκος, ἀσπριμένος ἀπ' τὰ χρόνια κάτου ἀπ' τὰ χιονάτα σεντόνια καὶ φέρνει στὸ νου πρόσωπα τῆς γραφῆς, τὴν ἱερατικὴν τάξιν τῶν Λεβιτῶν. Ἐντύπωση κάνει ἡ καθαρὴ τῆς μορφῆς του. Τὰ γαλὰνὰ τοῦ μάτι, ἔχουν τὴν ἀθωότητα παιδιοῦ, τὸ πρόσωπό του διατηρεῖται ἀκόμα ροδαλὸ, ἡ φωνὴ του βγαίνει καὶ αὐτὴ λαγαρή. Ἡ συνολικὴ ἐμφάνισίς του ἔχει κατὰ τὸ πολὺ φωτεινὸ καὶ γλυκὺ. Ὁμολογῶ πὸς ὁραιότερο γέρον δὲν ἔχω δεῖ στὴ ζωὴ μου. Ὑποδέχεται τὸν ξένο μετὰ ἀνυπόκριτη εὐχαρίστησιν καὶ τὸ λιγώτερον ποὺ κάνει γιὰ νὰ τὸν καλοκαρδίσει εἶναι νὰ τοῦ μιλή. Μιλᾷ μετὰ προθυμία γιὰ τὰ αἰώνια θέματα ποὺ ἀπασχολοῦν ἕνα ποιητὴν καὶ καθὼς προχωρεῖ ἡ κουβέρτα συνεπαίρνεται, μεταφρασθεῖται, μεταφέρεται στους κόσμους του. Ὃταν ὁ λόγος εἶναι γιὰ τὴν ποίησιν, συγκινεῖται, κινεῖται ὀλόκληρος, γυρᾷ τὸ βλέμμα του πρὸς τὸ ταβάνι καὶ χειρονομεῖ μετὰ κινήσεις, ὑψηλές, μεγαλόπρεπες, τελετουργικὰς. Εἶναι ὀδοντατριῶν χρόνων, ὥπως γράφει τὸ λε-

ξικό, και όμως έχει απόλυτη πνευματική διαύγεια και επί πλέον μιὰ θέρη και μιὰ έξαρση που σπάνια την απαντά κανείς ακόμα και στη νεολαία. Έξφράζεται για ότι ζητηθεί άδισταχτα και δίχως υπολογισμό, γελεί κάθε τόσο με κολούση και φάνεται πως έμεινε ως τα στερνά του παρθενικός στη ψυχή, χωρίς μάλιστα να κολλήσει στο μεταξύ από τις συνηθισμένες γεροντικές παραξενιές. Εύνοημένος από την οικονομική κατάσταση του έζησε χωρίς βιοτικές φροντίδες μέσ στην αποκλειστική του ασχολία και δεν έγνωρισε τις κακές τως ανθρώπων της ανάγκης, μακριά από τα πολυθρόνβα κέντρα, σεβαστός κι' αγαπητός μέσ στους νησιώτες, ξένος απ' την ύποκρισία και την τύρβη την κοινωνική. Γι' αυτό όταν τον γνωρίζει κανείς από κοντά, μέσα στο φυσικό πλαίσιο του, δεν έχει να κάμει παρά μιὰ αναγνώριση, είναι ο ίδιος όππος και στους στίχους του με τις απόκοσμες συλλήψεις και την ύβριστη σύνθεσή τους, ποιητής από τους λίγους που μπορούν να ονομαστούν ποιητικοί. Μάς χωρίζουν εξήντα χρόνια σωστά κι' όμως κάθουμαι και κουβεντιάζουμε σά νάχω απέναντί μου κανένα συνομήλιχο. Ακόμα κι' η καθυστέρουσα που χώνεται αδιάκοπα στη φρασολογία του, μου φαίνεται κι' αυτή χαριτωμένη.

— Θυμάστε πως άρχισατε τη λογοτεχνική σας σταδιοδρομία κ. Προβελέγγι;

— Την άρχισα με τον «Θησέα» τό έργον που έπηρε έπαινον εις τον τότε δραματικόν διαγωνισμόν όπου την εισήγησιν έκαμε ο Όρφανίδης. Τό βραβείον εδόθη εις ένα ποιητήν της εποχής, τον Αντωνιάδη, αλλά τό κοινόν που είχε συνηθίσει να τον βλέπει βραβευόμενον κάθε χρόνο υποδέχθηκε την κρίσιν με δυσαρέσκεια και εξέδηλυνε θυροβωδώς την προτίμησίν του για τό δικό μου. Έτσι αναγκάσθηκε ο εισηγητής να ανακοινώση τό όνομά μου που ήταν κλεισμένο σε φάκελλο και να με επαινέσει. Την πρώτη ιδέα για τον «Θησέα» μου την έδωσε μιὰ φράσι από κάποια κυρία μέσα στο σαλόνι του σπιτιού μας. Αλλά αυτά τά γράφω λεπτομερώς εις ένα άρθρο στο ήμερολόγιο του κ. Δροσίνη. Τόν «Θησέα» τον έγραφα μαθητής της τελευταίας τάξεως του Γυμνασίου. Θυμούμαι ότι ήμουν ήδη ένθερμος μελετητής του Όμήρου και των κλασικών καθώς και των λυρικών. Έγνωρίζα από τότε και τά λατινικά καλά, αφού μάς έβρασαν και μεταφράσαμε από την αρχαία Έλληνική στη λατινική γλώσσα. Τό πρώτο μου όμως ποίημα ήταν σατυρικό. Τό έγραφα δεκαεσσάρων περίπου ετών και τό ένεπνεύσθη από ένα άνθρωπον τον οποίον είχαν στην ύπηρεσίαν τους οι άδελφοί μου, μανιάδες κυνηγοί. Ο ύπηρετής αυτός ήταν εύρωστος και μεγαλόσωμος, μπορούσε να πιάσει τό σπίτι και να τό σείσει, σωστό θηρίο, σάς λέγω. Δεν είχε όμως ούτε μουστάκια ούτε δόντια και ήταν συ άμα δειλός. Αυτή η δειλία του μου έκαμε έντύπωση γιατί είταν άσυμβίβαστη με τό παρουσιαστικό του, τη συνεδύασα με τάς έλλειψεις που σάς είπα και έγραφα τό ποίημα. Δεν θυμούμαι όμως πιά τί άπέγινον εκείνοι οι στίχοι.

— Έκάματε πολλά χρόνια στη Γερμανία;

— Πέντε. Έκει έπηγα να σπουδάσω, όχι τόσο την αρχαία φιλολογία, την οποίαν γνωρίζαμε και απ' έδω, όσον την νεωτέραν, ιδίως την Γερμανικήν. Άκουσα όμως και κλασικά μαθήματα και αρχαιολογιανά από όνομαστους τότε καθηγητάς, με τους οποίους είχαμε φιλίες. Οι καθηγηταί εκείνοι δεν ήταν σχολαστικοί σάν τους δικούς μας, ερμήνευαν τό πνεύμα και εύχαριστούντο να βλέπουν μαθητάς που δεν περιορίζοντο στους τύπους.

Όταν έγύρισα από τό εξωτερικό, εδέχθηκα μιὰ μέρα την επίσκεψιν του Σπ. Λάμπρου και του Νικ. Πολίτη, με τους οποίους συνδεόμουν από πρην και έσπουδάσαμε μαζί στη Γερμανία. Είταν νομίζω, τότε στο 81. Αυτοί οι δυο με έπληροφόρησαν ότι ο τότε Πρύτανης Άφεντούλης άπεφάσισε να προσθέσει στη φιλολογία και έδραν νεωτέρων γλωσσών. Υποψήφιοι δι' αυτήν ήταν ο Βλάχος ο Ροΐδης και δεν θυμούμαι ποιός άλλος. Ο πρύτανης όμως δεν ήθελε ν' άκούσει καθόλου για τον Ροΐδη και διεκήρυτε, με πείσμα μάλιστα, ότι ο ένδεδειγμένος ήμουν έγώ και κανείς άλλος. Ηρζοντο λοιπόν αυτοί να μου μεταδώσουν την είδησι και να μάθουν τις διαθέσεις μου. Τους άπήντησα ότι ή πρότασις με τιμά, αλλά τους εξήτησα μερικές μέρες για να σκεφθώ και ν' άποφασίσω. Όταν τους ξαναείδα, τους είπα ότι δεν εδεχόμουν. Και τους άνέπτυξα τους λόγους μου. Η θέσις που μου έπροσφέρετο είταν βέβαια τιμητική, αλλά μου εδημιουργούσε και πολλές ύποχρεώσεις. Έπρεπε να προπαρασκευά-

ζομαι τακτικά για κάθε παράδοσι και δεν θα μου έμενε καιρός δια τάς άλλας ασχολίας μου, τάς ποιητικάς. Θα ήταν αδύνατον να μείνω ο ποιητής που ήθελα και να γίνω και διακεκριμένος ποιητής όπως θα έπεδίωκα. Οι φίλοι μου προσπάθησαν να με μεταπείσουν, ο Πολίτης μάλιστα με έβεβαίωσε ότι θα είχε τό άκροατήριό μου και κυρίας της καλής τάξεως—και ωραίας μου ετόνισε—άλλά ούτε αυτό τό δόλωμα έπιασε. Στο τέλος παραδέχθησαν και αυτοί πως είχα δίκιο και δεν με έπείσαν άλλο. Κατι ανάλογο ήθελε να μου φτιάση και ο Μορεάς. Θέλετε να τό άκούσετε;

— Βέβαια.

— Με τον Μορεάς έγνωρίζομεθα από μικρά παιδιά. Πηγαίναμε ο ένας εις τό σπίτι του άλλου, όσο έμενε στάς Άθήνας, και βλέπομαστε συχνά. Μιὰ μέρα έγραψε ένα διήγημα και με κάλεσε να τό άκούσω. Αλλά μόλις άρχισε να διαβάξη, έγώ έβραλα τά γέλια. Η άρχη του διηγήματος ήταν η εξής: «Εις τά νοτιοανατολικά της νήσου Εύβοίας...» Ο Μορεάς δεν καταλάβαινε γιατί γελούσα και του εξήγησα. «Μωρέ τι μακαρόνι είναι αυτό; του είπα. Που πήγες και τό βρήκες; Και τι να γράψω; με ρώτησε. Γράψε εις τά νότια. Δεν θέλω. Γράψε, εις τά ανατολικά. Δά θέλω. Έ, τότε άφησέ με ήσυχο, του είπα. Ο Μορεάς θυμούσε από τάς πικρατηρήσεις μου, κτύπησιν κάτω τό χειρόγραφο και έφυγε από τό δωμάτιο. Τόν ξαναείδα έπειτα από καιρό στο Μόναχο, φοιτητής. Τον έφιλοξένησα μάλιστα εκεί που καθόμουν. Τα κρεβάτια μας ήταν κοντά άφήναμε άνοιχτή την πόρτα την νύχτα και κοινοῦσαμε. Ο Μορεάς με ετρωγόταν διαρκώς να φύγω από κει και να πάω στο Παρίσι μαζί του. Θα γράφαμε γαλλικά τά ποιήματά μας και θα διακρινόμεθα. Είχε την πεποίθησιν ότι θα γινόμαστε ο Γκαίτε και ο Σίλλερ της Γαλλίας, θα τους βάσαμε όλους κάτω. Έγώ όμως δεν συμφωνούσα θα γυρνούσα στην Έλλάδα και θα έγραφα στη μητρική μας γλώσσα. Όσες μέρες μείναμε μαζί, τό ίδιο τροπάρι μου κοπανούσε. Ακόμα και στο σιδηρόδρομο που μπήκε για να φύγη, κι' από κει αυτό θυμήθηκε να μου φωνάξει: Θα μετανιώσεις...Και όμως δεν έμετάνοισα.

— Τό «Φάουστ» σε πόσον καιρό τον εκάματε;

— Μέσα σε όχτώ μήνες. Έργαζόμουν όμως για καλά, πρωϊ και άπόγευμα, είταν άλλως τε και τό είδος του δράματος που δεν επέτρεπε διαλείμματα. Έκτός όμως από τη γλώσσα που την κατείχα πλήρως με εβοήθησε πολύ και οι παραστάσεις του έργου που μου τό εξωνάτησαν έντελώς. Τό είδα να παιζεται επανειλημμένως και οι ήθοιοι τό απέδιδαν επινευομένα. Τό ίδιο έργο τό μετέφρασε άργότερα και ο μακαρίτης ο Χατζόπουλος. Αλλά τι να σάς πώ; εβίασθηκε ο εύλογημένος! τη γλώσσα δεν την ήξερε καλά τότε, άργότερα πήγε και την έμαθε. Έπειτα είναι και τολμηροί άνθρωποι, ξαίρω κι' έγώ. Ο ίδιος ετόλμησε και μετέφρασε την «Ιφιγένεια» του Γκαίτε. Γνωρίζετε τι σημαίνει «Ιφιγένεια» μουσική από την άρχη ως τό τέλος. Όταν την είδα στα Έλληνικά, δεν ανεγνώρισα τίποτε, όλα είχαν εξαφανισθή. Κρίμα! Έγώ μετέφρασα και ένα άλλο έργον, τον «Λασκόοντα» αυτό τό θαυμάσιο δημιούργημα της τέχνης. Ο Μαρσαλής είχε εκφράσει τότε την επιθυμίαν να συμπερίληφθί εις τάς εκδόσεις του και αυτό. Ο πληρεξούσιος του άπετάθη εις μερικους άλλους λογίους της εποχής από τους διακεκριμένους, άλλ' αυτοί προτιμούσαν έργα ιστορικά, ελαφρά, για να τρέχει ή πένα τους, να τρέχουν και οι λίρες του Μαρσαλή. Έπειδή δεν ανέλαμβανε κανείς την μετάφρασι αυτή την όμολογούμενος δύσκολη κατέφυγαν τελευταία και εις έμένα. Στην αρχη άρνήθηκα, είπα ότι μιὰ μετάφρασι είχα κάνει και άρκει. Αλλά επειδή δεν έμενε κανένας άλλος γι' αυτή τη δουλειά και με παρεκάλεσαν εξαιρετικά, υπεχώρησα και εδέχθηκα. Είταν ντροπή να μείνη άμετάφραστον τό έργον δι' έλλειψιν μετάφραστού.

— Είχατε γίνη κάποτε και εισηγητής σ' έναν ποιητικό διαγωνισμό;

— Ναι, σ' έναν παλιό διαγωνισμό, δεν θυμούμαι αν εδημοσίευσαν πουθενά την εισήγησι. Έκει διετύπωσα για πρώτη φορά και τάς γλωσσικάς άγτιλήψεις μου. Υπεστήριξα ότι πρέπει να κρατήσουμε για την ποιήσι την όμιλουμένη, τη γλώσσα που μαθαίνουμε από τό βυζι της μάνας μας, αλλά να την τροποποιήσουμε, να την διαμορφώσουμε, να την άνηψώσουμε εις καλλιτεχνικήν βαθμίδα άνωτέραν. Αυτό γίνεσαι παντού, εις όλες τις πολιτισμένες χώρες. Ο

συνήθως σκεπτικά. Αισθάνεται κανείς μεγάλη ευχαρίστησι να τους παρακολουθεί διότι έχουν φυσικό το χάρισμα της ποιήσεως.

— Πώς εμπνέεσθε και πώς γράφετε ;

— Έμένα συνήθως με διευκολύνει στο γράψιμο ένας καλός καφές και ένα τσιγάρο. Τις περισσότερες φορές γράφω ολόκληρο το ποίημα, με μιὰς, έπειτα το παίρνω και το διορθώνω. Άλλά δεν βγάζω πολλούς στίχους, δεν το αλλάζω σημαντικά, μένει όπως το πρωτόγραφο.

— Έχετε τώρα ανέκδοτη έργασια ;

— Έχω άρκετή. Έν πρώτοις μένουν άδημοσίευτα κάμποσα δράματα. Έπειτα έχουν μαζευτεί και πολλά ποιήματα που πρέπει να συγκεντρωθούν εις τόμον. Σε λίγο καιρό αναχωρώ διά τας Άθήνας και θα συνεννοηθώ σχετικώς με τον εκδότη μου. Έτσι δά σκοπεύω να κάμω, αλλά δεν ξαίρω αν θα προφθάσω, αν θα μου επιτρέψη ή υγεία μου, γιατί αισθάνομαι κάτι ρίγη μυστικά.

Έδω τελειώνει ή συνέντευξη. Έτρούβηξε πολύ, αλλά δε βλέπει κανείς σχνά ανθρώπους του 1850 και σπάνια μιλούν με τέτοια γλώσσα.

Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑΣ

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

ΑΝΡΥ ΛΕΝΟΡΜΑΝ : "ΑΣΙΑ,,

1. Λίγοι είναι οι σύγχρονοι συγγραφείς που κατορθώσαν να επιβληθούν τόσο εύκολα στο έλληνικό κοινό όσο ο γάλλος πρωτοποριστικός Άνρϋ Λενορμάν, διά λόγους που βέβαια δεν έχουν καμιά σχέση με την καλλιτεχνικήν ποιότητα του κοινού μας, και που άνάγονται μάλλον στην πρωτοτυπία των έργων, δημιουργού ρεύματος σνομπισμού. ο Λενορμάν θα άριθμεί άναμφισβήτητα τους περισσότερους θαυμαστάς του άνάμεσα στους Ρωμιούς. Κι' αυτό τιμά τον τόπο μας γιατί δεν χωρεί καμιά άμφιβολία πως έργα σαν το «Σιμούν», το «Στον ίσκιό του κακού» και το «Ρατέδης» άποτελούν μιάν από τις πιο ένδιαφέρουσες έκδηλώσεις του τόσο φτωχού κατὰ τὰ άλλα μοντέρνου θεάτρου.

2. Το τελευταίο όμως έργο του γάλλου συγγραφέως, ή πολυθρόλητη «'Ασία» δεν άνταποκρίθηκε στις προσδοκίες μας. Διακόπτοντας—ας το έλπίζουμε, μόνο προσωρινά—την προηγούμενη προσπάθεια του που θα μπορούσε πολύ καλά να συμπεριληφθεί στο γενικό τίτλο «Στον ίσκιό του φροίντισμού» ο Λενορμάν θέλησε στην «'Ασία» να μελετήσει δυό από τα πιο ένδιαφέροντα προβλήματα της δραματικής τέχνης.

Πρωταρχικός του σκοπός είναι μιὰ προσπάθεια άναβίωσης της πολιτικής τραγωδίας, πάνω στο κλασσικό καλούπι του Άσχύλου, σύμφωνα όμως με το πνεύμα και τις άνησιχίες της έποχής μας. Η προσπάθεια αυτή είναι πέρα για πέρα αξιέπαινη, γιατί ή πολιτική τραγωδία, είδος όλότελα παραμελημένο σήμερα, δεν παύει από του να έχει κάποιαν αξία επικαιρότητας, με τις διάφορες κοινωνικοπολιτικές ζυμώσεις που δεν μπορούν ν' αφήσουν όλότελα άνεπηρέαστη τη θεατρική τέχνη, την κατ' έξοχήν εύπαθη και ευμετάβλητη (δεν μιλούμε για τὰ άριστουργήματα που είναι έξω από χρόνο και χώρο, και που γι' αυτό είναι άριστουργήματα). Στην «'Ασία» ειδικά, ο Λενορμάν θέλησε να δραματοποιήσει τις βασικές φυλετικές, ιστορικές και φιλοσοφικές αντίθεσεις που ύπάρχουν μεταξύ του Έυρωπαίου και του Άνατολίτη. Τώρα που ο κίτρινος κίνδυνος άποτελεί ένα από τα πιο άγωνιώδη προβλήματα της ανθρωπότητας, ο άνταγωνισμός των δυό πολιτισμών, του δυσμικού και του άνατολικού ορθώνεται πιο άπειλητικά από ποτέ.

3. Μόνο που ο Λενορμάν δεν υπελόγησε καλά τις δυνάμεις του, όπως το δείχνει κι' αυτός ο εξάισιος τίτλος του, «'Ασία» που σε μιὰ μικρούλα λέξη περικλείνει τόσες άπέραντες προεκτάσεις. Κι' αυτό γιατί ο Λενορμάν, άρτιώτατος θεατρικός συγγραφέας και θρημένος με τον όρθολογισμό εκείνον που τον διγει μιὰ γερή και μεθοδική επιστημονικότητα, δεν έχει την ποιητικήν άνάταση που χρειάζεται για ν' άγκαλιαστούν μοτίβα τόσο έκτεταμένα και—θα μπορούσε να πει κανένας—ζοσμογονικά, μοτίβα που μόνο οι πολύ μεγάλοι μπορούν να συλλάβουν σε καλλιτεχνική μορφή. Έξοχο παράδειγμα τέτοιου μεγάλου δημιουργού είναι για το πρόβλημα που μας άπασχολεί ο Χέρμαν Κάτςερλιχ.

4. Η πολιτική λοιπόν αυτή τραγωδία έδωσε στον συγγραφέα της την άφορμή να καταπιαστεί και μ' ένα άλλο πρόβλημα που βρίσκεται σήμερα, με την κρίση του μοντέρνου θεάτρου, στην πρώτη γραμμή του δραματικού ένδιαφέροντος. Πρόκειται για την προσπάθεια του συγχρονισμού των άρχαίων τραγωδιών, που χαρακτηριστικές έκδηλώσεις της είναι ή «'Αντιγόνη» και ο «Ρωμαίος και 'Ιουλιέτα» του Ζάν Κοκτώ και ο «Οιδίπους» του Άντρέ Ζιγν. Η «'Ασία» δεν κάνει παρά να επαναλαμβάνει, συγχρονισμένο, το γνωστό θέμα της «Μήδειας», και άκολουθεί πιστότατα τον ένδοξορωπαϊκό μύθο που ή Έλληνική του μορφή είναι γνωστή ως ιστορία του 'Ιάσωνος και της Μήδειας, βέβαια ή κύρια του πρόθεση δεν ήταν να συγχρονίσει την τραγωδία του Έυριπίδη. Άναπτύσσοντας μιὰ παράλληλη περιπέτεια, θέλησε να υπογραμμίσει την πραγματική σημασία του θρύλου της Μήδειας, που υπό την άπλουστευμένη του μορφή περικλείνει και συμβολίζει ολόκληρο το δράμα του άνταγωνισμού των δυό πολιτισμών του άνατολικού και του δυσμικού, και που ή ύπαρξή του δεν πέρασε άπαρατήρητη από το Λαό, αφού σ' αυτόν στηρίζονται θρύλοι που συναπαντιώνται σ' όλα τὰ μέρη της Έυρώπης, όπως και στην Άσία σόζονται θρύλοι όλότελα αντίστροφοι. (Βλ. σχετικά το δωδεκάτομο «Χρυσό Κλωνάρι» του Σερ Τζέιμς - Τζόρτζ Φρέιζερ).

5. Μιλώντας ακριβοδίκαια, ο κ. Λενορμάν σε καμιά από τις δύο προσπάθειές του δεν επέτυχε ολοκληρωτικά. Η «'Ασία» στις δύο πρώτες πράξεις της ξετυλίγεται σαν μια καλή, αλλά συνηθισμένη ριέσε à thèse, χωρίς να υπάσχει τίποτε το έσωτερικώτερο που να δικαιολογεί τις φιλοδοξίες του τίτλου της. Θέτε από κακή συνήθεια ή προκατάληψη μπροστά στις κλασικές τραγωδίες, έστω κι' αν είναι του μετριωτάτου Εϋριπίδη, θέτε πάλι από μιά κάπως δυσανάλογη εκτίμηση της άξιας του Λενορμάν, το γεγονός είναι ότι σε καμιά στιγμή δεν νιώθουμε εκείνο το δέος που έπρεπε να προκαλέσει ή έπαπειλουμένη ολοένα και μοιραία σύγκρουση των δύο κόσμων. Η τελευταία πάλι πράξη με τον άπότημο μελοδραματικό της τόνο, μένει σαν ξεκάφωτη, έξω από την πραγματικότητα γιατί όσο και αν ξέρουμε από πριν, (στηριζόμενοι στη «Μήδεια») τον φόνο των παιδιών από τη μάνα τους δεν μπορούμε, από το έργο και μόνο, να τον δικαιολογήσουμε ή ακόμα και να τον εξηγήσουμε. Σ' αυτό βέβαια φταίει αποκλειστικά ο συγγραφέας που δεν κατώρθωσε να μας υποβάλει τον φόνο τουτο σαν ένα έξιλασμό και μιά δικαίωση. Η «Μήδεια» δεν είναι ή τραγωδία της ζήλειας: Είναι ή δραματοποίηση της σύγκρουσης των δύο αντίθετων κόσμων, των δύο αντίθετων δυνάμεων, που δεν μπορούν να νοηθούν ή μιά χωρισμένη από την άλλη και που τείνουν πάντα να ίσοροπήσουν και που ή ξαφνική έταφή τους γροεμίζει πολιτισμούς ολοκληρωτους ή χύνει λίγο άθωο αίμα...

Η "ΟΜΗΡΙΚΗ ΕΟΡΤΗ", ΤΟΥ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ "ΑΡΧΑΙΟ ΘΕΑΤΡΟ,"

1. Στο θέατρο του Ηρώδη του Άττικού σημειώθηκε μιά από τις σπάνιες προσπάθειες εκείνες που χροστιούνται αποκλειστικά και μόνο στην πρωτοβουλία λίγων ανθρώπων με άληθινή δημιουργική πνοή. Ο οργανισμός «'Αρχαίο Θέατρο», που τόσο τον είχε καλοσοστήσει το άνεβασμα του «Προμηθέα» στο Στάδιο, εδώ και κάμποσα χρόνια, υπό την διεύθυνση ενός από τους λίγους πολιτισμένους ανθρώπους που έχει να επιδείξει ή έλληνική διάνοηση, του γνωστού ποιητή και αισθητικού κ. Λίνου Καρζή, συνέβαλε σημαντικώτατα στην τάση που παρατηρείται τώρα τελευταία για μιάν αναβίωση, πάνω σε λαϊκώτερες και συνεπώς καθολικώτερες βάσεις, του όμηρικού έργου. Το γεγονός και μόνο ότι κατώρθωσε, δυο ολοκληρες ώρες να κρατήσει κερκωμένους στις θέσεις τους τους άκρούτες που είχαν γιομώσει το θέατρο, με μιάν άπλη άπαγγελία δυο ραψωδιών της Ίλιάδας με υπόκρουση άρπας, άρκει για να κατανοηθεί ή άνώτερη ποιότης της καλλιτεχνικής αυτής εκδήλωσης. Είναι άήθητα πως ή έμφάνιση του κ. Μπούλου ως ραψωδοϋ έπαιξε σημαντικώτατο ρόλο σ' αυτή την έπιτυχία, κι' ακόμα ή όλοτέλα εξαιρετική μουσική που έγραψεν ο κ. Κωσιάνης.

2. Το πιο ένδιαφέρον όμως σημείο της προσπάθειας αυτής βρίζεται στις αισθητικές άρχές που βρίσκονται στη βάση της. Είναι άρκετά γνωστές οι άπόψεις που από καιρό υποστηρίζει ο κ. Καρζής για ότι άφορά την άρχαία τραγωδία, άπόψεις που χωρίς να ξεφεύγουν από την κλασικήν παράδοση, δεν παύουν από το να έχουν μιά προσωπική χροιά πολύ σημαντική, όπως φάνηκε από την παράσταση του «Προμηθέα». Η «'Ομηρική 'Εορτή» στάθηκε άφορη να εκθέσει πλατεία και τις άντιλήψεις του για το έπος. Ξεχωρίζοντας το άρχαιο έπος και ειδικά το όμηρικό, ως άκροαματικό από το χριστιανικό (Ντάντε, Μίλτον, μεσαιωνικά έπη) που είναι άναγνωσματικό—αν μπορούμε να πουμε—καθόρισε έτσι τη βασική τους αντίθεση. Η όμηρική ραψωδία, που τραγουδιόταν, δεν μπορεί ν' άποδοθεί σήμερα με μιάν άπλη λεκτική μετάφραση. Το ιδεώδες θα ήταν να μελοποιηθεί ολοκληρος ο Όμηρος λέξη με λέξη και συλλαβή με συλλαβή, εργασία τεράστια που στην πρώτη ματιά φαίνεται καταδικασμένη σε ολοκληρωτική άποτυχία. Για τη στιγμή το μόνο δυνατό, για πάρα πολλούς λόγους—ανάμεσα στους οποίους πρέπει να τονισθεί ή εξαιρετική τολμηρότης μιάς μελοποίησης πάνω σε μοτίβα άμφισβητούμενα—ήταν ή προσθήκη μιάς κατάλληλης υπόκρουσης στην άπαγγελία. Και σ' αυτό το σημείο, ή έπιτυχία ήταν άναμφισβήτητη.

Η σκηνογραφία του κ. Γιόζαν Ρομανού, σε ρυθμό μυκηναϊκό έπιβλητική στη λιτότητά της, ολοκλήρωσε την έμφάνιση του συνόλου.